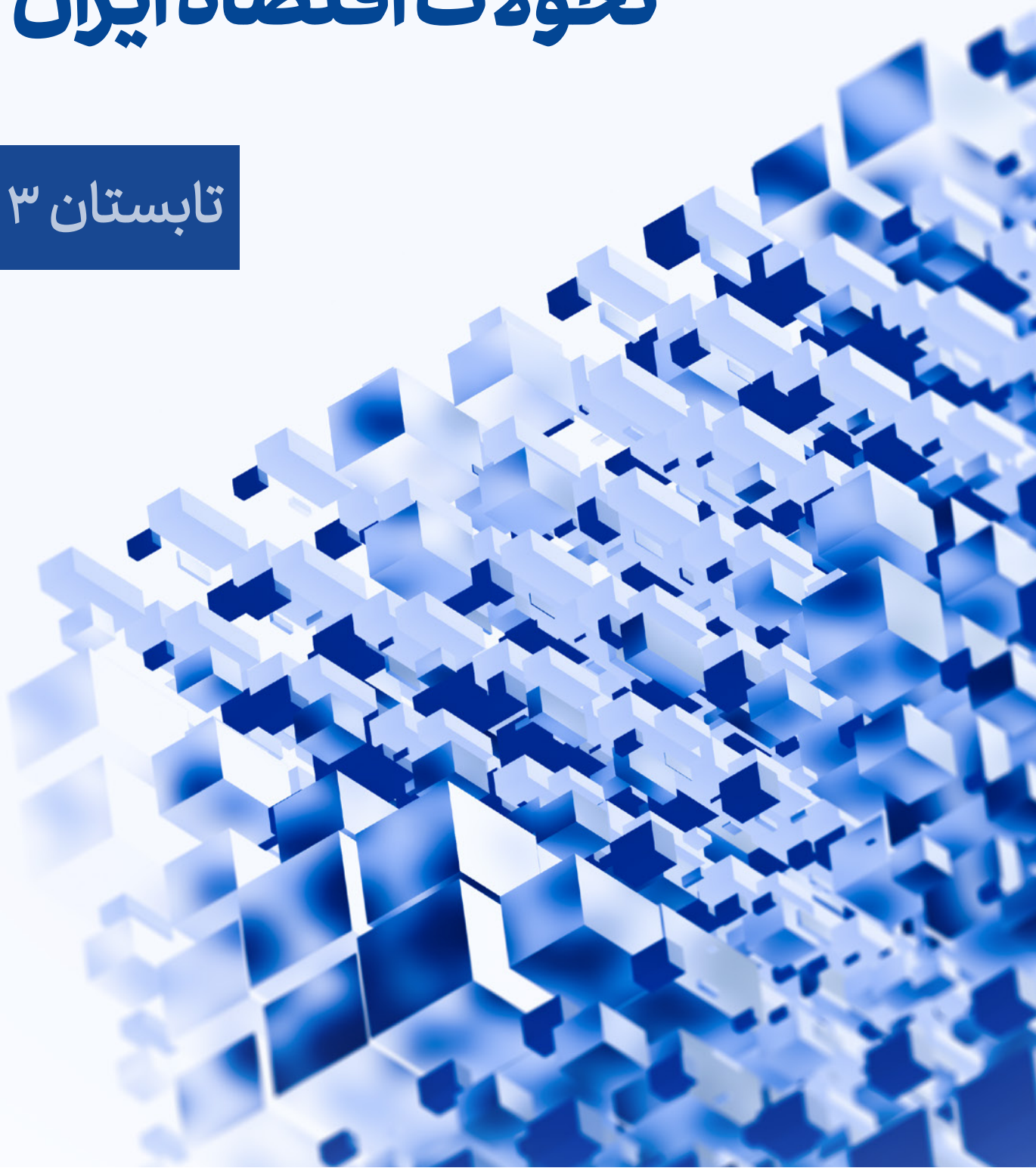

بانک خاورمیانه
Middle East Bank

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران

تابستان ۱۴۰۳

بانک خاورمیانه
Middle East Bank

گزارش فصلی
تحولات اقتصاد ایران

تابستان ۱۴۰۳

یادآوری:

آمار و اطلاعات استفاده شده در این گزارش بر مبنای داده‌هایی است که در زمان انتشار آن (۱۲ مهر ۱۴۰۳) از منابع معتبری که در متن یا زیرنویس‌ها ذکر شده‌اند، قابل دسترسی بوده است. آمار، اطلاعات و تحلیل‌های ارائه شده در این گزارش صرفاً جنبه اطلاع‌رسانی داشته و هیچ مسئولیت یا تعهدی را از سوی بانک خاورمیانه و یا سازمان‌ها و افراد وابسته به آن ایجاد نمی‌کند.

یادداشت: در این گزارش هر جا نرخ رشد متغیری ارائه شده، منظور درصد تغییر آن متغیر در دوره یا مقطع مورد بحث نسبت به دوره یا مقطع مشابه در سال قبل از آن است، مگر این که خلاف آن ذکر شده باشد. برای مثال، منظور از «رشد درآمدهای نفتی در بهار ۱۴۰۳»، درصد تغییر این درآمدها در بهار ۱۴۰۳ نسبت به بهار ۱۴۰۲ است.

* نسخه الکترونیکی این گزارش و شماره‌های قبل از آن در آدرس زیر قابل دسترسی است:
<http://middleeastbank.ir/page/EconomicReports>

فهرست

۴	اقتصاد ایران در یک نگاه
۵	مقدمه
۶	۱. بخش واقعی
۹	۱-۱. نفت
۱۰	۱-۲. مسکن
۱۲	۲. بازار نیروی کار
۱۴	۳. قیمت‌ها و تورم
۱۶	۴. تراز پرداخت‌ها
۱۸	۵. بازار ارز
۲۰	۶. بخش پولی و اعتباری
۲۳	۷. وضعیت مالی دولت
۲۷	۸. بازار سرمایه
۳۰	۹. سایر تحولات
۳۱	۱۰. نکات کلیدی

اقتصاد ایران در یک نگاه

شاخص	سال ۱۴۰۱	بهار ۱۴۰۲	تابستان ۱۴۰۲	پاییز ۱۴۰۲	زمستان ۱۴۰۲	سال ۱۴۰۲	بهار ۱۴۰۳	تابستان ۱۴۰۳
مشارکت و بیکاری (درصد)								
نرخ مشارکت جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۴۰/۹	۴۱/۲	۴۱/۶	۴۱/۵	۴۰/۸	۴۱/۳	۴۱/۲	-
نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۹/۰	۸/۲	۷/۹	۷/۶	۸/۶	۸/۱	۷/۷	-
نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله	۲۲/۶	۲۱/۶	۲۰/۱	۲۰/۶	۲۲/۵	۲۱/۲	۲۰/۰	-
نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیربخش‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)								
تولید ناخالص داخلی	۴/۰	۵/۷	۳/۸	۴/۲	۴/۵	۴/۵	۳/۲	-
صنایع و معادن	۶/۵	۳/۸	۳/۷	۳/۸	۶/۶	۴/۵	۳/۶	-
نفت	۱۰/۰	۱۶/۵	۱۷/۸	۱۴/۳	۱۰/۲	۱۴/۷	۹/۵	-
کشاورزی	۱/۱	۰/۶	۰/۱	۰/۲	۰/۱	۰/۲	۳/۱	-
خدمات	۲/۷	۵/۶	۳/۱	۳/۷	۲/۸	۳/۸	۱/۹	-
تولید ناخالص داخلی بدون نفت	۳/۵	۴/۶	۲/۷	۳/۳	۳/۹	۳/۶	۲/۵	-
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (به قیمت بازار)	۶/۷	۱/۴	۶/۲	۴/۴	۱۴/۲	۷/۲	۴/۶	-
نفت (هزار بشکه در روز)								
متوسط تولید*	۲,۵۶۵	۲,۶۹۲	۲,۹۹۹	۳,۱۵۳	۳,۱۷۳	۳,۰۰۴	۳,۲۳۷	-
نرخ تورم نقطه به نقطه (درصد)								
رشد شاخص بهای مصرف‌کننده (۱۴۰۰=۱۰۰)	۴۵/۸	۵۰/۶	۳۹/۵	۳۹/۶	۳۵/۴	۴۰/۷	۳۱/۳	۳۱/۷
رشد شاخص بهای تولیدکننده (۱۳۹۵=۱۰۰)	۴۴/۷	۴۲/۴	۴۵/۳	۴۳/۶	۳۶/۶	۳۸/۴	۳۰/۸	-
تراز پرداخت‌ها (میلیون دلار)								
صادرات نفتی	۵۵,۴۱۰	۱۳,۶۲۶	۱۴,۴۹۶	۱۴,۱۹۳	۱۴,۴۶۹	۵۶,۷۸۴	-	-
صادرات غیرنفتی	۴۲,۲۴۷	۹,۹۲۶	۱۰,۲۹۳	۱۱,۵۵۹	۱۱,۸۰۴	۴۳,۵۸۲	-	-
واردات کالا	۷۵,۴۰۹	۱۷,۳۳۸	۱۹,۶۳۹	۲۲,۰۷۲	۱۸,۸۵۵	۷۷,۹۰۴	-	-
تراز حساب کالا	۲۲,۲۴۷	۶,۲۱۳	۵,۱۵۱	۳,۶۷۹	۷,۴۱۸	۲۲,۴۶۲	-	-
تراز بازرگانی غیرنفتی	-۳۳,۱۶۳	-۷,۳۱۹	-۹,۲۵۱	-۹,۵۲۶	-۷,۰۲۵	-۳۳,۱۲۲	-	-
تراز حساب جاری	۱۴,۲۰۵	۴,۳۹۳	۲,۶۲۲	-۶۸۸	۳,۹۷۵	۱۰,۳۰۱	-	-
تراز حساب سرمایه	-۱۵,۰۶۹	-۹,۳۵۴	-۶,۰۲۴	-۴,۸۱۴	-۳,۰۴۲	-۲۳,۲۳۵	-	-
تغییر در ذخایر بین‌المللی	۴,۰۳۳	-۸۱	۱,۱۲۴	۱۸۲	۷۱۴	۱,۹۳۹	-	-
نرخ برابری دلار آمریکا با ریال (متوسط طی دوره)								
بازار آزاد (اسکناس)	۳۴۳,۵۳۶	۵۰۷,۰۹۸	۴۹۵,۶۱۸	۵۰۶,۲۵۴	۵۵۴,۶۰۱	۵۱۴,۹۹۹	۶۱۱,۶۲۰	۵۹۳,۶۴۲
بازار متشکل ارزی (حواله)	۲۷۳,۵۷۱	۳۷۹,۱۷۱	۳۷۶,۸۶۵	۳۷۸,۵۰۳	۳۹۶,۲۹۵	۳۸۲,۱۵۸	۴۱۴,۶۵۴	۴۴۴,۹۰۴
متغیرهای پولی و اعتباری (هزار میلیارد ریال - در انتهای دوره)								
پایه پولی**	۸,۵۴۸/۰	۹,۰۲۸/۹	۹,۸۱۱/۳	۱۰,۲۳۱/۹	۱۰,۹۰۶/۳	۱۰,۹۰۶/۳	۱۱,۱۳۰/۳	-
بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی	۳,۹۱۲/۴	۳,۹۳۳/۳	۵,۲۱۱/۰	۶,۲۰۵/۰	۷,۷۱۳/۵	۷,۷۱۳/۵	۶,۶۸۴/۸	-
خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی	-۱,۸۴۸/۹	-۶,۲۸۳/۳	۷۷/۱	-۲۲۷/۲	-۱,۷۸۶/۸	-۱,۷۸۶/۸	-۶۳۵/۴	-
خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی	۳,۰۲۴/۹	۳,۰۱۵/۲	۴,۹۲۷/۳	۴,۴۸۶/۱	۱۸,۵۳۷/۱	۱۸,۵۳۷/۱	۱۹,۰۸۴/۱	-
نقدینگی	۶۳,۳۷۶/۸	۶۵,۸۵۹/۲	۷۰,۹۹۱/۲	۷۴,۹۸۰/۰	۷۸,۷۷۴/۵	۷۸,۷۷۴/۵	۸۳,۸۳۹/۶	-
حجم پول	۱۶,۲۹۶/۹	۱۶,۹۴۷/۲	۱۷,۹۱۳/۲	۱۸,۰۱۳/۷	۱۹,۱۴۶/۴	۱۹,۱۴۶/۴	۲۰,۵۳۶/۶	-
سپرده‌های دیداری	۱۵,۰۷۰/۸	۱۵,۷۴۷/۶	۱۶,۶۷۷/۷	۱۶,۷۴۵/۷	۱۷,۶۷۷/۶	۱۷,۶۷۷/۶	۱۹,۱۰۰/۷	-
شبه پول (سپرده‌های غیردیداری)	۴۷,۰۷۹/۹	۴۸,۹۱۲/۵	۵۳,۰۷۸/۰	۵۶,۹۶۶/۳	۵۹,۶۲۸/۱	۵۹,۶۲۸/۱	۶۳,۰۳۳/۳	-
ضریب فزاینده نقدینگی	۷/۴۱	۷/۲۹	۷/۲۴	۷/۳۳	۷/۲۲	۷/۲۲	۷/۵۳	-
وضعیت مالی دولت (هزار میلیارد ریال)								
داده‌های این بخش در دسترس نیست.								
بورس اوراق بهادار تهران (در آخرین روز دوره)								
شاخص کل	۱,۹۶۰,۴۵۷	۲,۱۷۳,۸۹۳	۲,۱۲۱,۲۱۳	۲,۲۱۰,۲۱۷	۲,۱۹۵,۰۹۲	۲,۱۹۵,۰۹۲	۲,۰۴۳,۹۸۰	۲,۰۹۷,۰۰۵
شاخص مالی	۱,۷۰۶,۲۸۷	۲,۰۰۷,۹۷۰	۱,۹۰۳,۱۳۱	۱,۹۴۹,۵۶۴	۱,۹۱۷,۷۲۸	۱,۹۱۷,۷۲۸	۱,۷۹۵,۶۶۴	۲,۶۶۴,۷۶۷
شاخص صنعت	۱,۸۶۷,۴۰۶	۲,۰۵۲,۹۷۶	۲,۰۱۲,۰۵۷	۲,۱۰۱,۱۱۵	۲,۰۸۹,۹۸۹	۲,۰۸۹,۹۸۹	۱,۹۴۴,۱۲۶	۱,۹۹۶,۱۹۵
ارزش بازار (هزار میلیارد ریال)	۷۵,۲۱۳	۸۲,۵۰۸	۷۷,۲۶۱	۸۰,۰۹۴	۷۹,۴۰۸	۷۹,۴۰۸	۷۳,۴۷۷	۷۱,۹۵۴

مأخذ: گزارش‌های مختلف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، مرکز آمار ایران و بورس اوراق بهادار تهران

* بر اساس گزارش‌های اوپک (منابع ثانویه)

** مقادیر مربوط به بهار ۱۴۰۲، زمستان ۱۴۰۲، سال ۱۴۰۲ و بهار ۱۴۰۳ بر اساس طبقه‌بندی جدید مورد بازبینی قرار گرفته‌اند و نرخ تسعیر مبنای محاسبه خالص دارایی‌های خارجی از زمستان ۱۴۰۲ به بعد افزایش یافته است.

مقدمه

گزارش حاضر به بررسی آخرین تحولات اقتصاد ایران به تفکیک بخش‌های مختلف می‌پردازد. در بخش واقعی، رشد و تغییرات تولید ناخالص داخلی در بهار ۱۴۰۳ بر اساس گزارش‌های بانک مرکزی ایران، میزان تولید و قیمت نفت خام سنگین تا مرداد ۱۴۰۳، تحولات بازار نیروی کار در بهار ۱۴۰۳ و نهایتاً روند قیمت و معاملات مسکن در شهر تهران در مرداد ۱۴۰۳ بررسی شده است. تغییرات شاخص‌های قیمت مصرف‌کننده به صورت ماهانه، نقطه‌به‌نقطه و سالانه در تابستان ۱۴۰۳ و همچنین روند تحولات شاخص قیمت تولیدکننده تا تیر ۱۴۰۳ در بخش قیمت‌ها و تورم مورد توجه قرار گرفته است. بخش سوم گزارش، تحولات تجارت گمرکی کشور را در شش ماهه نخست ۱۴۰۳ پوشش داده است. در بخش چهارم به تحولات روزانه قیمت دلار آمریکا در برابر ریال ایران در تابستان ۱۴۰۳ در بازار آزاد و بازار متشکل ارزی پرداخته شده است. بخش پنجم گزارش، تحولات متغیرهای پولی و اعتباری به تفکیک پایه پولی، حجم پول، شبه پول و نقدینگی و همچنین خلاصه وضعیت دارایی‌ها و بدهی‌های سیستم بانکی، مانده سپرده‌ها و تسهیلات بانکی تا پایان خرداد ۱۴۰۳ و نهایتاً تسهیلات اعطایی سیستم بانکی به تفکیک بخش‌های مختلف اقتصاد را در پنج ماهه نخست امسال نشان می‌دهد.

در ششمین بخش گزارش بر اساس گزارش دیوان محاسبات و سایر منابع غیررسمی، عملکرد منابع و مصارف عمومی بودجه دولت در پنج ماهه نخست ۱۴۰۳ ارایه شده است. افزون بر این، عملکرد درآمدهای مالیاتی و صورت وضعیت انتشار اوراق بدهی دولت در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۳ مورد بررسی قرار گرفته است. تحولات متغیرهای اصلی بازار سرمایه از جمله ارزش کل معاملات، حجم معاملات، تعداد دفعات معاملات و ارزش بازار به همراه نحوه تأمین مالی شرکت‌های بورسی در شش ماهه نخست ۱۴۰۳ در هفتمین بخش گزارش نشان داده شده است. در بخش سایر تحولات نیز به بررسی چگونگی توزیع درآمد در ایران بر اساس جدیدترین گزارش مرکز آمار ایران از وضعیت درآمد و مخارج خانوارها در سال ۱۴۰۲ پرداخته شده است.

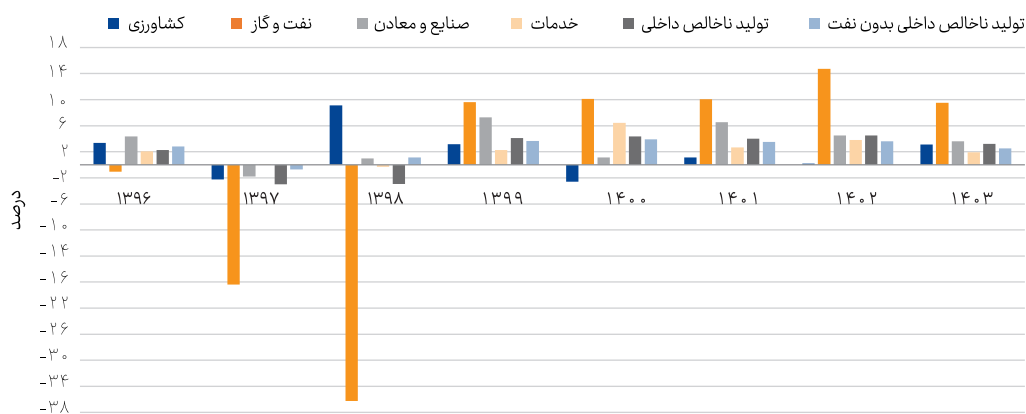
۱. بخش واقعی

آخرین آمار منتشرشده حساب‌های ملی از سوی بانک مرکزی در زمان تهیه این گزارش از رشد مثبت اقتصادی ۳/۲ درصدی در بهار ۱۴۰۳ حکایت دارد. در طول این فصل، همه بخش‌های اصلی اقتصاد رشدهای مثبت را تجربه کردند و بخش عمده رشد اقتصادی در سه ماه ابتدایی سال جاری به بخش خدمات (با سهم از رشد ۱/۰ واحد درصدی) بر می‌گردد. شایان ذکر است سهم از رشد بخش نفت در فصل نخست سال ۱۴۰۲ و کل سال ۱۴۰۲ به ترتیب معادل ۱/۵ واحد درصد و ۱/۲ واحد درصد بوده است. رشد ۹/۵ درصدی بخش نفت در فصل ابتدایی سال ۱۴۰۳ در ادامه رشدهای قابل توجه ۱۶/۵ درصدی و ۱۴/۷ درصدی آن در فصل نخست سال ۱۴۰۲ و مجموع سال ۱۴۰۲ اتفاق افتاده است. به نظر می‌رسد تسهیل تحریم‌ها و افزایش صادرات نفت ایران به چین در این مدت که تا حدی ناشی از نیاز جهان به کنترل قیمت جهانی نفت بوده، عامل اصلی رشد بخش نفت در چند سال اخیر بوده است.

بخش‌های مختلف و نمودار ۲ سهم این بخش‌ها را از رشد اقتصادی در سال‌های اخیر بر اساس گزارش‌های بانک مرکزی نشان می‌دهد.

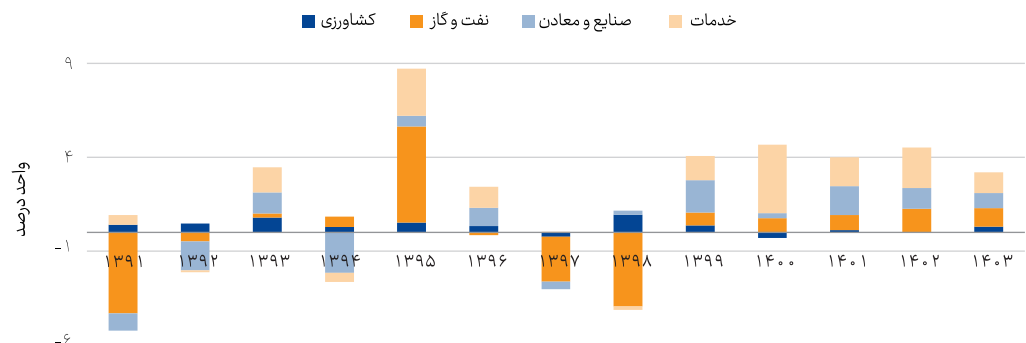
رشد اقتصادی بدون نفت در فصل بهار ۱۴۰۳ معادل ۲/۵ درصد برآورد شده است که حدود ۰/۷ واحد درصد کمتر از رشد اقتصادی با نفت در این فصل محسوب می‌شود. نمودار ۱ رشد اقتصادی را به تفکیک

نمودار ۱. رشد اقتصادی به تفکیک بخش‌های مختلف* (درصد)

مأخذ: بانک مرکزی ایران
* داده‌های سال ۱۴۰۳ مربوط به سه ماهه نخست است.

نمودار ۲. سهم بخش‌های مختلف از رشد اقتصادی* (درصد)

مأخذ: بانک مرکزی ایران
* داده‌های سال ۱۴۰۳ مربوط به سه ماهه نخست است.

شایان ذکر است رشد بخش ساختمان به تفکیک خصوصی و دولتی به ترتیب معادل ۷/۷ درصد و منفی ۰/۳ درصد ارزیابی شده است که از تحرک سمت عرضه ساختمان در بخش خصوصی حکایت دارد. بر این اساس، نرخ رشد گروه صنایع و معادن معادل ۳/۶ درصد در فصل نخست امسال ثبت شده است که نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۲ و مجموع سال ۱۴۰۲ به ترتیب کاهش‌های ۰/۲ واحد درصدی و ۰/۹ واحد درصدی داشته است.

گروه خدمات به عنوان بزرگترین بخش اقتصاد کشور که حدود ۵۱/۵ درصد از ارزش افزوده اقتصاد در فصل نخست سال ۱۴۰۳ در آن ایجاد شده است، در این فصل و طبق گزارش بانک مرکزی، از نظر ارزش افزوده ایجادشده به قیمت‌های ثابت ۱/۹ درصد نسبت به سه ماهه نخست سال قبل از آن رشد کرده است. در بین زیرمجموعه‌های این گروه در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۳، پنج بخش «اداره عمومی، دفاع و تأمین اجتماعی»، «فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی»، «فعالیت‌های مربوط به تأمین جا و غذا»، «بهداشت و مددکاری اجتماعی» و «فعالیت‌های مالی و بیمه» رشد‌های منفی به ترتیب ۷/۸ درصدی، ۱/۹ درصدی، ۱/۸ درصدی، ۱/۰ درصدی و ۵/۰ درصدی داشته‌اند. سایر زیرمجموعه‌های این بخش در این مدت رشد‌های مثبت را تجربه کرده‌اند که بیشترین آن با ۱۶/۴ درصد به زیرمجموعه «هنر، سرگرمی، تفریح، ورزش و سایر فعالیت‌های خدماتی» تعلق داشته است. همچنین زیربخش اطلاعات و ارتباطات با نرخ رشد ۱۰/۷ درصدی در این دوره، به تنهایی سهم ۰/۶ واحد درصدی از رشد اقتصادی ۳/۲ درصدی در این مدت داشته است. جدول ۱ جزئیات نرخ رشد اقتصادی را در فصل نخست سال ۱۴۰۳ و سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ برای گروه‌های اصلی اقتصاد کشور بر مبنای گزارش بانک مرکزی به تصویر می‌کشد.

در آمار حساب‌های ملی ایران، گروه کشاورزی شامل زراعت، باغداری، جنگلداری، شکار، دامداری، مرغ‌داری و ماهیگیری می‌شود. این در حالی است که در گزارش مقدماتی بانک مرکزی از تحولات بخش واقعی در فصل نخست سال ۱۴۰۳، به جزییات زیرمجموعه‌های گروه کشاورزی اشاره‌ای نشده و صرفاً به طور خلاصه عنوان شده است که رشد تولید محصولات زراعی، باغی و محصولات اصلی دامی در سه ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۳ نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۲ به ترتیب معادل ۶/۳ درصد، منفی ۰/۱ درصد و ۳/۵ درصد بوده است که در نتیجه آن، کل گروه کشاورزی در این فصل انبساط ۳/۱ درصدی را تجربه کرده است. این نرخ رشد بخش کشاورزی در مقایسه با فصل بهار سال ۱۴۰۲ و مجموع سال ۱۴۰۲ با نرخ‌های رشد ۰/۶ درصدی و ۰/۲ درصدی، از خروج بخش کشاورزی از رکود در فصل نخست سال جاری حکایت دارد. این بخش حدود ۱۲/۰ درصد از تولید ناخالص داخلی را در بهار سال جاری تشکیل می‌دهد.

علاوه بر این، طبق گزارش بانک مرکزی، گروه صنایع و معادن ۲۵/۷ درصد از تولید ناخالص داخلی را در فصل نخست سال ۱۴۰۳ تشکیل داده است که ۱/۹ واحد درصد کمتر از دوره مشابه سال ۱۴۰۲ محسوب می‌شود. این گروه به پنج زیرمجموعه «صنعت»، «استخراج معدن»، «تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا»، «آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه» و «ساختمان» تقسیم می‌شود که به ترتیب رشد‌های ۳/۱ درصدی، ۵/۱ درصدی، ۱/۳ درصدی، ۱/۴ درصدی و ۷/۴ درصدی را در این فصل تجربه کرده‌اند. زیرگروه ساختمان که در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ رشد ۱/۶ درصدی را به ثبت رسانده بود، در فصل نخست سال جاری معادل ۷/۴ درصد رشد کرده تا سهم آن از رشد ۳/۲ درصدی تولید ناخالص داخلی حدود ۰/۳ واحد درصد باشد.

جدول ۱. نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیرمجموعه‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد-واحد درصد)

سهم از رشد در فصل بهار ۱۴۰۳	۱۴۰۳			۱۴۰۲			۱۴۰۱					
	بهار	سال	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	سال	زمستان	پاییز		تابستان	بهار
۰/۳	۳/۱	۰/۲	۰/۱	۰/۲	۰/۱	۰/۶	۱/۱	۱/۵	۱/۱	۰/۸	۱/۹	گروه کشاورزی
۱/۰	۹/۵	۱۴/۷	۱۰/۲	۱۴/۳	۱۷/۸	۱۶/۵	۱۰/۰	۱۲/۰	۱۵/۴	۱۰/۵	۳/۵	گروه نفت و گاز
۰/۸	۳/۶	۴/۵	۶/۶	۳/۸	۳/۷	۳/۸	۶/۵	۹/۰	۸/۲	۸/۵	۰/۰	گروه صنایع و معادن
۱/۱	۱/۹	۳/۸	۲/۸	۳/۷	۳/۱	۵/۶	۲/۷	۲/۹	۳/۰	۲/۴	۲/۳	گروه خدمات
-	۲/۵	۳/۶	۳/۹	۳/۳	۲/۷	۴/۶	۳/۵	۴/۷	۴/۱	۳/۵	۱/۷	تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (بدون نفت)
۳/۲	۳/۲	۴/۵	۴/۵	۴/۲	۳/۸	۵/۷	۴/۰	۵/۳	۴/۹	۳/۹	۱/۹	تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزارش‌های تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران، سال ۱۴۰۲ و فصل نخست سال ۱۴۰۳ (به قیمت‌های جاری و ثابت سال پایه ۱۳۹۵)

سال جاری به طور قابل توجهی کمتر شده است. به این ترتیب به نظر می‌رسد که این چرخه افزایش مصارف بخش خصوصی به انتها رسیده و در صورتی که با رشد مخارج مصرفی دولتی و همچنین تشکیل سرمایه جبران نشود، تهدیدکننده تداوم رشد اقتصادی مثبت خواهد بود. شایان توجه است که هزینه‌های مصرفی بخش دولتی در سال ۱۴۰۰ رشد قابل توجه ۸/۳ درصدی را ثبت کرده بود، اما از آن پس همواره

در سمت تقاضای اقتصاد، هزینه‌های مصرفی بخش خصوصی (به قیمت‌های ثابت) در فصل نخست سال ۱۴۰۳ رشد ۰/۷ درصدی را به ثبت رسانده است. شایان ذکر است که از فصل چهارم سال ۱۳۹۹ به این سو روند کاهشی مصرف بخش خصوصی متوقف شده، به گونه‌ای که در سال‌های ۱۴۰۰، ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ به ترتیب رشد‌های ۳/۹ درصدی، ۸/۷ درصدی و ۴/۱ درصدی را تجربه کرده، اگرچه رشد آن در فصل نخست

فصل نخست سال جاری معادل ۷/۵ درصد بوده، در حالی که تشکیل سرمایه به شکل ماشین‌آلات رشد ۰/۷ درصدی را تجربه کرده است. بر مبنای گزارش بانک مرکزی رشد ۰/۷ درصدی تشکیل سرمایه به شکل ماشین‌آلات به دلیل افزایش واردات کالاهای سرمایه‌ای نسبت به دوره مشابه سال قبل از آن بوده است. همچنین تشکیل سرمایه در دسته سایر نیز در این مدت کاهش ۳/۸ درصدی را به ثبت رسانده است.

عملکرد تجارت خارجی کشور از افزایش قابل توجه صادرات کالاها و خدمات (رشد ۸/۱ درصدی) و افزایش کمتر واردات کالاها و خدمات (رشد ۶/۰ درصدی) در فصل نخست سال ۱۴۰۳ حکایت دارد. جدول ۲ نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی را به تفکیک اجزای آن و بر اساس گزارش بانک مرکزی به تصویر می‌کشد.

با رشدهای منفی روبه‌رو بوده، به گونه‌ای در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ انقباض‌های به ترتیب ۳/۶ درصدی و ۱/۷ درصدی را تجربه کرده است. این روند حتی در فصل نخست سال ۱۴۰۳ تشدید شده و انقباض ۷/۳ درصدی برای مخارج مصرفی بخش دولتی به ثبت رسیده است.

علاوه بر این، طبق گزارش بانک مرکزی، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در سه ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۳ رشد ۴/۶ درصدی را تجربه کرده است. تا بهار ۱۴۰۰، تشکیل سرمایه در گزارش‌های بانک مرکزی به دو گروه ساختمان و ماشین‌آلات تقسیم‌بندی می‌شد، در حالی که پس از آن دسته سومی تحت عنوان «سایر تشکیل سرمایه» اضافه شده که شامل هزینه‌های تحقیق و توسعه، اکتشاف معادن، اشیای گران‌بها و سایر اقلام می‌شود. بر این اساس، رشد تشکیل سرمایه به شکل ساختمان در

جدول ۲. نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی و اجزای آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)

بهار	۱۴۰۱				۱۴۰۲				۱۴۰۳			
	بهار	تابستان	پاییز	زمستان	سال	بهار	تابستان	پاییز	زمستان	سال	بهار	
مصرف خصوصی	۶/۴	۵/۴	۱۰/۹	۱۲/۱	۸/۷	۸/۳	۳/۶	۱/۱	۳/۷	۴/۱	۰/۷	
مصرف دولتی	-۶/۵	-۹/۱	۱۶/۲	-۱۰/۶	-۳/۶	۴/۱	-۳/۵	-۸/۷	۱/۸	-۱/۷	-۷/۳	
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	-۱/۴	۶/۶	۱۵/۱	۶/۰	۶/۷	۱/۴	۶/۲	۴/۴	۱۴/۲	۷/۲	۴/۶	
ماشین‌آلات	۱۵/۱	۱۱/۸	۲۴/۹	۱/۶	۱۵/۴	۰/۵	۱۱/۳	۶/۲	۱۱/۳	۷/۹	۰/۷	
ساختمان	-۹/۴	۳/۹	۶/۹	۳/۲	۱/۲	۱/۷	۳/۴	۳/۳	۱۷/۱	۷/۱	۷/۵	
سایر	-۸/۷	۰/۷	۱۹/۵	-۸/۱	-۰/۴	۶/۸	-۴/۱	-۸/۲	۳/۹	-۰/۵	-۳/۸	
خالص صادرات کالاها و خدمات												
صادرات کالاها و خدمات	۷/۳	۶/۲	۱۳/۸	۵/۵	۸/۲	۱۴/۳	۲۸/۱	۱۲/۴	۱۵/۲	۱۷/۱	۸/۱	
واردات کالاها و خدمات	۱۴/۶	۱۳/۶	۰/۶	۳/۱	۷/۵	۱/۳	۴/۳	۱۲/۵	-۵/۵	۳/۰	۶/۰	
تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار	۲/۲	۳/۲	۴/۱	۵/۷	۳/۸	۶/۳	۴/۱	۴/۷	۵/۳	۵/۰	۴/۲	

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزارش‌های تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران، سال ۱۴۰۲ و فصل نخست سال ۱۴۰۳ (به قیمت‌های جاری و ثابت سال پایه ۱۳۹۵)

۱۴۰۲ انقباض ۸/۴ درصدی را تجربه کرده بود، در فصل ابتدایی سال ۱۴۰۳ با رشد ۶/۰ درصدی همراه شده است.

در گزارش مرکز آمار، بخش خدمات در فصل نخست سال ۱۴۰۳ رشد ۳/۱ درصدی داشته است. در این میان رشد زیربخش واسطه‌گری‌های مالی معادل مثبت ۴/۷ درصد عنوان شده، در حالی که رشد زیربخش فعالیت‌های مالی و بیمه (واسطه‌گری‌های مالی) در گزارش بانک مرکزی برای این مدت منفی ۰/۵ درصد ثبت شده است.

روند تغییرات مصرف خصوصی و دولتی در گزارش مرکز آمار اختلاف قابل توجهی با گزارش بانک مرکزی دارد، به گونه‌ای که در گزارش مرکز آمار مصرف خصوصی و دولتی در فصل بهار سال جاری به ترتیب رشدهای ۲/۳ درصدی و ۳/۷ درصدی را ثبت کرده‌اند. همچنین رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص ماشین‌آلات و ساختمان در این مدت به ترتیب معادل ۴/۴ درصد و ۲/۲ درصد به روایت مرکز آمار بوده که اختلاف معناداری با آمار بانک مرکزی دارد.

شایان ذکر است که مرکز آمار ایران روایت دیگری از رشد اقتصادی در بهار سال جاری دارد. البته گزارش بانک مرکزی بر اساس قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ و گزارش مرکز آمار بر مبنای قیمت‌های ثابت سال ۱۴۰۰ محاسبه شده است. بر اساس گزارش مرکز آمار ایران، محصول ناخالص داخلی به قیمت پایه در فصل نخست سال ۱۴۰۳ به قیمت‌های ثابت سال ۱۴۰۰ معادل ۴/۶ درصد رشد داشته و رشد اقتصادی بدون نفت در این مدت ۲/۶ درصد عنوان شده است. در این گزارش، بخش استخراج نفت و گاز طبیعی (به عنوان یکی از زیرمجموعه‌های گروه صنعت) که از سال ۱۳۹۹ تا سال ۱۴۰۱ همواره رشد مثبت اما کمتر از ۱۰ درصد داشته و در سال ۱۴۰۲ حتی رشد ۱۴/۳ درصدی را تجربه کرده، در فصل نخست سال جاری نیز با رشد ۱۰/۲ درصدی نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۲ روبه‌رو بوده و سهم ۲/۵ واحد درصدی از رشد اقتصادی داشته است. بر این اساس، گروه صنایع و معادن در این فصل رشد ۵/۸ درصدی را تجربه کرده که ۴/۴ واحد درصد آن به زیرمجموعه استخراج نفت و گاز طبیعی بر می‌گردد. در صورت حذف این ردیف از زیرمجموعه گروه صنایع و معادن، رشد اقتصادی این بخش در فصل نخست سال ۱۴۰۳ به ۲/۴ درصد تنزل می‌یابد. علاوه بر این و در گزارش مرکز آمار، زیربخش توزیع گاز طبیعی که در طول سال

۱-۱. نفت

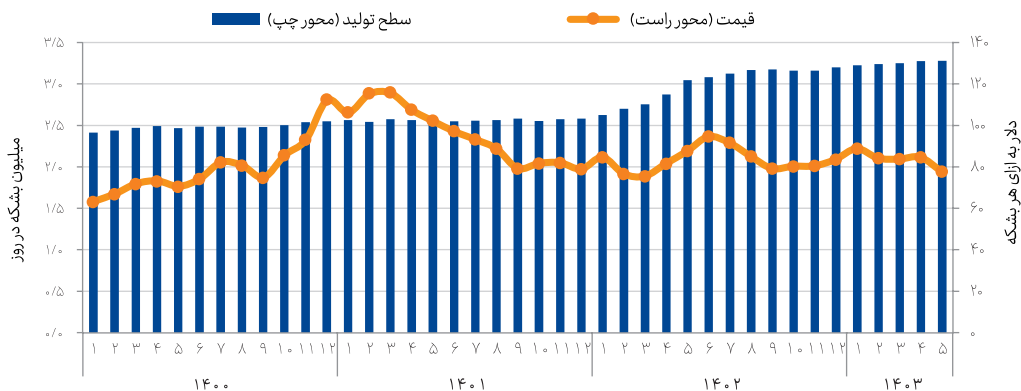
این رقم در مقایسه با ماه ژوئیه کاهش ۸/۳ درصدی را تجربه کرده است. از این حجم صادرات نفت خام و میعانات گازی ایران در ماه اوت ۲۰۲۴، حدود ۹۴/۲ درصد آن معادل ۱/۵۳ میلیون بشکه در روز به مقصد چین صادر شده است. در واقع عامل اصلی افزایش در صادرات نفت ایران در سال‌های اخیر تقاضای بالای چین و احتمالاً مسامحه بیشتر در اعمال تحریم‌های اقتصادی در این زمینه بوده است. صادرات نفت ایران در سال ۱۳۹۸ به حدود ۲۰۰ هزار بشکه در روز و با شیوع ویروس کرونا و کاهش تقاضای جهانی در اوایل سال ۱۳۹۹ حتی به زیر ۱۰۰ هزار بشکه در روز رسیده بود. اما به مرور و به ویژه پس از روی کار آمدن دولت جدید در آمریکا و گسترش واکسیناسیون عمومی در بسیاری از کشورهای جهان و رفع محدودیت‌های ناشی از کرونا و افزایش تقاضای جهانی نفت، این رقم بهبود یافت. جنگ روسیه و اوکراین و افزایش قیمت جهانی نفت نیز به افزایش حجم صادرات نفتی ایران کمک کرد. با این حال خریدار عمده نفت ایران چین است و فارغ از دریافت تخفیف قابل توجه در قیمت نفت ایران، نحوه پرداخت و جوه مربوطه نیز چندان مشخص نیست.

قیمت نفت خام سنگین ایران که در طول سال ۱۳۹۸ عمدتاً بیش از ۶۰ دلار به ازای هر بشکه بود، در پی شیوع گسترده ویروس کرونا در سطح جهان و افت تقاضای جهانی نفت به شدت کاهش یافت و حتی در فروردین ۱۳۹۹ به حدود بشکه‌ای ۱۷ دلار رسید. با این حال در ماه‌های بعدی قیمت نفت به تدریج رو به افزایش گذاشت. طبق گزارش اوپک، قیمت نفت سنگین ایران که در سال ۲۰۲۱ به طور متوسط معادل ۵۷/۵ دلار به ازای هر بشکه بود، در سال ۲۰۲۲ به حدود ۱۰۱/۸ دلار در هر بشکه افزایش یافت، اگرچه در سال ۲۰۲۳ با کاهشی ۱۹/۷ درصدی به متوسط ۸۱/۷ دلار در هر بشکه تنزل یافت. قیمت نفت سنگین ایران در ماه اوت سال ۲۰۲۴ (تقریباً مطابق با مرداد ۱۴۰۳) معادل ۷۷/۶ دلار به ازای هر بشکه بوده است که نسبت به ماه مشابه سال ۲۰۲۳ و ماه ژوئیه ۲۰۲۴، به ترتیب کاهش‌های ۱۱/۴ درصدی و ۸/۲ درصدی را تجربه کرده است. نمودار ۳ قیمت و میزان تولید نفت خام ایران را از ابتدای سال ۱۴۰۰ به این سو نشان می‌دهد.

بخش نفت که در پی شرایط خاص تحریمی ایران، تقریباً از اوایل سال ۱۳۹۸ تا اواخر سال ۱۳۹۹ سهم کم‌رنگی از ارزش افزوده ایجادشده در کشور داشت، با روی کار آمدن رییس جمهور بایدن در آمریکا و افزایش قیمت جهانی نفت، به تدریج سهم خود را افزایش داد. بر اساس گزارش‌های مقدماتی بانک مرکزی، در فصل نخست سال ۱۴۰۳، سهم گروه نفت و گاز از کل ارزش افزوده ایجادشده در کشور به قیمت‌های جاری به رقم ۱۰/۸ درصد رسیده که به ترتیب نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۲ و مجموع سال ۱۴۰۲ رشد ۵/۵ درصدی و ۲/۳ واحد درصدی را ثبت کرده است. شایان ذکر است سهم ارزش افزوده بخش نفت از تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های جاری از سال ۱۳۹۷ تا سال ۱۳۹۹ روندی نزولی به خود گرفت و از حدود ۱۴/۵ درصد به حدود ۳/۷ درصد تنزل یافت. از آن پس این روند معکوس شد، به گونه‌ای که در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ به ترتیب به ۷/۰ درصد و ۱۱/۸ درصد رسید. با این حال سهم ارزش افزوده ۸/۵ درصدی از تولید ناخالص داخلی برای بخش نفت در سال ۱۴۰۲ ثبت شد. انتشار رسمی آمار تولید نفت کشور تقریباً از همان اوایل دور جدید تحریم‌ها در سال ۱۳۹۷ مختل شد و بهترین آمار در دسترس آن مربوط به گزارش‌های اوپک است که از منابع ثانویه دریافت می‌شود. بر اساس این گزارش‌ها، کل تولید نفت خام کشور در ماه اوت ۲۰۲۴ (تقریباً مطابق با مرداد ۱۴۰۳)، به حدود ۳/۳ میلیون بشکه در روز رسیده که نسبت به ماه مشابه سال قبل، رشد ۷/۷ درصدی را نشان می‌دهد. به این ترتیب تولید نفت خام کشور در مردادماه سال ۱۴۰۳ به بالاترین سطح خود از نیمه نخست سال ۱۳۹۷ به این سو رسیده است، اگرچه هنوز با رکورد ۳/۸ میلیون بشکه در روز در دوره پس از توافق هسته‌ای فاصله دارد.

آمار صادرات نفتی در سال‌های اخیر از آمار تولید محرمانه‌تر تلقی شده و تقریباً هیچ آمار رسمی از آن منتشر نمی‌شود. طبق آخرین اطلاعات دریافتی از وبسایت تانکر ترکرز^۱، صادرات نفت خام و میعانات گازی ایران در ماه اوت ۲۰۲۴ به طور متوسط معادل ۱/۶۳ میلیون بشکه در روز بوده که نسبت به ماه‌های اخیر با کاهش روبه‌رو بوده است. برای مثال

نمودار ۳. متوسط تولید روزانه نفت خام و متوسط قیمت نفت سنگین ایران

مأخذ: گزارش‌های ماهانه اوپک از بازار نفت، آمار تولید بر اساس منابع ثانویه یادداشت: داده‌های موجود در گزارش اوپک بر اساس ماه‌های میلادی بوده که در اینجا به طور تقریبی با ماه‌های شمسی جایگزین شده است.

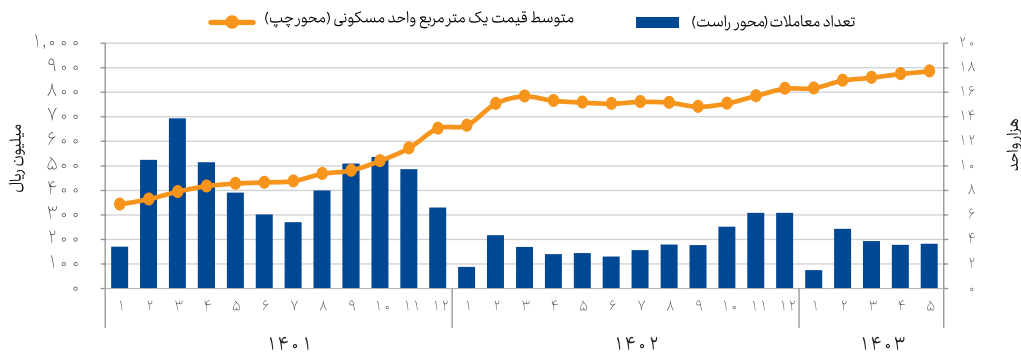
۱. تانکر ترکرز یک سرویس آنلاین مستقل است که به ردیابی و گزارش‌گیری از حمل و نقل نفت خام و میعانات گازی در نقاط جغرافیایی و ژئوپلیتیکی مختلف می‌پردازد. این وبسایت از داده‌های ماهواره‌ای روزانه، تصاویر ساحلی و اطلاعات ای‌آی‌اس (سیستم شناسایی خودکار) برای تحلیل‌ها و گزارش‌های صادرات دریایی استفاده می‌کند.

۲-۱. مسکن

طبق آمار منتشرشده توسط بانک مرکزی، متوسط قیمت یک متر مربع زیربنای واحد مسکونی معامله شده^۱ از طریق بنگاه‌های معاملات ملکی شهر تهران از ۷۵۷/۹ میلیون ریال در مردادماه سال ۱۴۰۲ با ۱۶/۸ درصد افزایش به ۸۸۵/۰ میلیون ریال در مردادماه سال ۱۴۰۳ رسیده است. این رقم البته ۱۴/۸ واحد درصد کمتر از رشد سطح عمومی قیمت‌ها (نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه) در این ماه است و حکایت از رشد منفی قیمت واقعی مسکن در شهر تهران دارد. این در حالی است که متوسط قیمت یک متر مربع واحد مسکونی در مردادماه ۱۴۰۲ نسبت به ماه مشابه سال قبل از آن حدود ۷۷/۴ درصد افزایش یافته بود که ۳۷/۶ واحد درصد بیشتر از نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه در آن دوره بود و حکایت از افزایش قابل توجه قیمت مسکن در آن مقطع زمانی داشت. در مردادماه سال ۱۴۰۳، در بین مناطق ۲۲ گانه شهرداری تهران، بیشترین متوسط قیمت یک متر مربع زیربنای مسکونی معامله شده با ۱/۱۷۹۰ میلیون ریال به منطقه یک و کمترین آن با ۴۲۱/۲ میلیون ریال به منطقه ۱۸ تعلق داشت. بنابراین، اختلاف قیمت بین این دو منطقه در مردادماه

سال ۱۴۰۳ معادل ۳۲۵/۰ درصد بود که نسبت به پایان سال ۱۴۰۲ از افزایش ۷۶/۴ واحد درصدی حکایت دارد. به عبارت دیگر، پس از تجربه یک دوره رشد بیشتر مناطق کم‌قیمت‌تر نسبت به مناطق گران‌بهارتر، مجدداً در سال ۱۴۰۳ مناطق گران‌بهارتر بوده‌اند که رشد قیمت بیشتری را تجربه کرده‌اند. این مسأله می‌تواند علاوه بر افزایش نابرابری، ریشه در کاهش قابل توجه قدرت خرید اقشار کم‌درآمدتر و حتی مهاجرت برخی از اقشار از مناطق کم‌قیمت‌تر تهران به مناطق اقماری این کلان‌شهر داشته باشد. در مردادماه سال جاری معادل ۳ هزار و ۶۶۵ معامله در بازار مسکن شهر تهران به ثبت رسید که به ترتیب ۲۶/۲ درصد و ۳/۰ درصد بیشتر از ماه مشابه سال قبل و تیرماه سال جاری بود. متوسط حجم معاملات ماهانه ملکی شهر تهران در پنج ماهه نخست سال ۱۴۰۲ نیز ۳ هزار و ۴۳ واحد مسکونی، با ۱۴/۹ درصد افزایش به ۳ هزار و ۴۹۶ واحد مسکونی در پنج ماهه نخست سال ۱۴۰۳ رسید. نمودار ۴ روند تغییرات قیمت و تعداد معاملات واحدهای مسکونی در شهر تهران را از سال ۱۴۰۱ به این سو به تصویر می‌کشد.

نمودار ۴. تعداد معاملات واحدهای مسکونی و متوسط ماهانه قیمت این واحدها در شهر تهران

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزارش بازار مسکن شهر تهران، شماره‌های مختلف

گذشته حکایت دارد.

برای ۵۷/۰ درصد از واحدهای مسکونی معامله شده در شهر تهران در مردادماه ۱۴۰۳، قیمت‌های کمتر از متوسط به ازای هر متر مربع رقم خورد و در عین حال، نزدیک به نیمی از واحدهای مسکونی معامله شده ارزشی کمتر از ۶۰ میلیارد ریال داشتند.

افزون بر این، بررسی توزیع تعداد واحدهای مسکونی معامله شده در شهر تهران به تفکیک عمر بنا در پنج ماهه نخست سال ۱۴۰۳ حاکی از آن است که از مجموع ۱۵ هزار و ۲۱۴ واحد مسکونی معامله شده، واحدهای تا ۵ سال ساخت با ۲۷/۱ درصد، بیشترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند. البته با توجه به روند ساخت‌وساز و فروش واحدهای

همچنین شاخص اجاره‌بها در شهر تهران رشد ۴۵/۵ درصدی را در پایان مردادماه ۱۴۰۳ نسبت به ماه مشابه سال قبل تجربه کرد که از رشد قیمت مسکن در این مدت بیشتر بود. شایان ذکر است که رشد نقطه‌به‌نقطه شاخص اجاره‌بها در شهر تهران در یک روند نزولی از حدود ۵۸/۹ درصد در شهریورماه ۱۴۰۲ به حدود ۴۴/۵ درصد در انتهای سال ۱۴۰۲ رسیده بود. با این حال در پنج ماهه نخست سال ۱۴۰۳، رشد شاخص اجاره‌بها روندی نسبتاً باثبات را تجربه کرد.

علاوه بر این، ۵۵/۷ درصد از معاملات بازار مسکن شهر تهران در مردادماه سال ۱۴۰۳ برای واحدهای کوچک‌متراژ (کمتر از ۸۰ متر مربع) به ثبت رسید که ۲/۱ واحد درصد بیشتر از تیرماه سال جاری است و از افزایش سهم معاملات واحدهای کوچک‌متراژ در مقایسه با ماه‌های

۱. متوسط قیمت معاملاتی برآورد شده، صرفاً تصویر کلی از تحولات قیمتی در شهر تهران را ارائه می‌کند که با توجه به ناهمگن بودن واحدهای مسکونی معامله شده (به لحاظ ناحیه، محله، طبقه، وضعیت مشاعات همچون پارکینگ، انباری و آسانسور، کیفیت ساخت و سایر عوامل)، لازم است موارد مذکور در مقایسه قیمت‌های محاسبه شده در ماه‌های مختلف به ویژه در سطح مناطق مدنظر قرار گیرد.

سال قبل افزایش ۱/۴ واحد درصدی داشته و از ۲۲/۹ درصد کل معاملات مسکن در پنج ماهه نخست سال ۱۴۰۲ به ۲۴/۳ درصد کل معاملات مسکن در دوره مشابه سال ۱۴۰۳ رسیده است. جدول ۳ توزیع تعداد آپارتمان‌های مسکونی معامله شده در شهر تهران را بر حسب عمر بنا در پنج ماهه نخست سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ نشان می‌دهد.

نوساز، همواره این گروه بیشترین سهم از معاملات مسکن را به خود اختصاص می‌دهد، اگرچه در مقایسه با دوره مشابه سال ۱۴۰۲، سهم این گروه از معاملات مسکن کاهش ۱/۲ واحد درصدی را تجربه کرده است. در نقطه مقابل، سهم معاملات واحدهای مسکونی با عمر بنای بالای ۲۰ سال در پنج ماهه نخست سال ۱۴۰۳ نسبت به دوره مشابه

جدول ۳. توزیع تعداد آپارتمان‌های مسکونی معامله شده در شهر تهران بر حسب عمر بنا در پنج ماهه نخست سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳

عمر بنا (سال)	مجموع تعداد معاملات		درصد تغییر	سهم از مجموع معاملات (درصد)	
	۱۴۰۲	۱۴۰۳		۱۴۰۲	۱۴۰۳
۰ تا ۵ سال	۴,۳۱۱	۴,۷۴۳	۱۰/۰	۲۸/۳	۲۷/۱
۶ تا ۱۰ سال	۲,۵۵۲	۲,۸۱۷	۱۰/۴	۱۶/۸	۱۶/۱
۱۱ تا ۱۵ سال	۲,۶۴۶	۳,۳۸۵	۲۷/۹	۱۷/۴	۱۹/۴
۱۶ تا ۲۰ سال	۲,۲۲۵	۲,۲۸۱	۲/۵	۱۴/۶	۱۳/۰
بیش از ۲۰ سال	۳,۴۸۰	۴,۲۵۳	۲۲/۲	۲۲/۹	۲۴/۳
جمع	۱۵,۲۱۴	۱۷,۴۷۹	۱۴/۹	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزارش بازار مسکن شهر تهران، شماره‌های مختلف

۲. بازار نیروی کار

بر اساس جدیدترین گزارش مرکز آمار ایران از بازار نیروی کار، در بهار ۱۴۰۳ نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر با کاهش ۰/۵ واحد درصدی و ۰/۹ واحد درصدی به ترتیب نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۲ و فصل زمستان سال ۱۴۰۲، به ۷/۷ درصد رسیده است. علاوه بر این، سهم اشتغال ناقص (کار کمتر از ۴۴ ساعت در هفته) رقم ۷/۹ درصد را در این فصل ثبت کرده است که نسبت به فصل مشابه سال گذشته کاهش ۰/۴ واحد درصدی را نشان می‌دهد. همچنین سایر شاخص‌های بازار کار مثل نسبت اشتغال (نسبت تعداد افراد شاغل به کل جمعیت در سن کار) و نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان آموزش عالی، در طول این دوره نسبت به دوره مشابه سال قبل بهبود نشان می‌دهند. با این حال، نرخ مشارکت اقتصادی در فصل بهار سال ۱۴۰۳ نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۲ بدون تغییر مانده است، اگر چه نسبت به فصل زمستان سال ۱۴۰۲ با افزایش ۰/۴ واحد درصدی روبه‌رو شده است.

مجموع ۷۸۱/۵ هزار نفر به جمعیت در سن کار افزوده شده که سهم مردان و زنان از این مقدار به ترتیب ۴۸/۵ درصد (۳۷۹/۲ هزار نفر) و ۵۱/۵ درصد (۴۰۲/۳ هزار نفر) بوده است. در بهار سال ۱۴۰۳ در مقایسه با بهار سال ۱۴۰۲، حدود ۳۵۰/۴ هزار نفر به جمعیت فعال اضافه شده است که حدود ۴۴/۸ درصد از جمعیت اضافه‌شده در سن کار را پوشش می‌دهد. در این میان، ۲۳۵/۴ هزار نفر از آنها (معادل ۶۷/۲ درصد از کل جمعیت فعال اضافه‌شده ۱۵ ساله و بیشتر) مرد و مابقی زن بوده‌اند. بر این اساس، از کل جمعیت در سن کار کشور در فصل بهار سال ۱۴۰۳، معادل ۴۱/۲ درصد فعال بوده‌اند که در مقایسه با فصل مشابه سال گذشته بدون تغییر بوده است. با این حال این نرخ برای زنان تنها ۱۴/۳ درصد بوده و از همین جمعیت اندک ۴/۷ میلیون نفری زنان مایل به کار نیز صرفاً حدود ۴/۰ میلیون نفر موفق به پیدا کردن شغل شده‌اند. در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲، پس از مدت‌ها بر جمعیت زنان فعال افزوده شد، در حالی که در سال‌های قبل از آن به طور مستمر بر جمعیت زنان در سن کار افزوده شده و از جمعیت زنان فعال کاسته شده بود. در بهار سال ۱۳۹۷ حدود ۵/۶ میلیون نفر از زنان کشورمان توان و تمایل به انجام کار داشتند، در حالی که این رقم در زمستان سال ۱۴۰۰ به ۴/۱ میلیون نفر تنزل یافته بود. در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲، روند جمعیت زنان فعال در بازار کار صعودی شد و به ترتیب به حدود ۴/۳ میلیون نفر و ۴/۵ میلیون نفر رسید و در نهایت این رقم در فصل نخست سال ۱۴۰۳ به حدود ۴/۷ میلیون نفر بالغ شد.

از حدود ۲۴/۷ میلیون نفر شاغل در بهار ۱۴۰۳، ۵۲/۴ درصد از آنها در بخش خدمات، ۳۳/۰ درصد در بخش صنعت و مابقی (۱۴/۵ درصد) در بخش کشاورزی مشغول بوده‌اند. اشتغال بخشی از این جمعیت به اصطلاح ناقص بوده است، به این معنی که به دلایل اقتصادی نظیر افت تولید یا مانند آن، کمتر از ۴۴ ساعت در هفته کار کرده‌اند، در حالی که خواهان و آماده انجام کار بیشتر بوده‌اند. در بهار ۱۴۰۳ حدود ۲/۰ میلیون نفر معادل ۷/۹ درصد از جمعیت شاغل، دارای اشتغال ناقص بوده‌اند که ۰/۴ واحد درصد نسبت به بهار سال ۱۴۰۲ کاهش یافته است. جدول ۴ برخی شاخص‌های مهم بازار کار کشور را در بهار ۱۴۰۳ با فصل مشابه سال ۱۴۰۲ مقایسه می‌کند

در بهار ۱۴۰۳ نرخ بیکاری برای مردان ۶/۲ درصد و برای زنان ۱۵/۰ درصد گزارش شده است. به این ترتیب نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۲، نرخ بیکاری برای مردان و زنان به ترتیب ۰/۶ واحد درصد کاهش و ۰/۲ واحد درصد افزایش داشته است. در واقع در این مدت حدود ۴۳۹/۸ هزار نفر به جمعیت شاغلین اضافه شده که ۳۴۹/۴ هزار نفر از آنها مرد و تنها ۹۰/۵ هزار نفر از آنها زن بوده‌اند. به این ترتیب نسبت اشتغال در میان مردان و زنان در سن کار به ترتیب با بهبود ۰/۳ واحد درصدی و ۰/۱ واحد درصدی نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۲، به ۶۴/۰ درصد و ۱۲/۱ درصد رسیده است. در مجموع نسبت اشتغال با افزایش ۰/۲ واحد درصدی نسبت به بهار ۱۴۰۲ به ۳۸/۰ درصد بالغ شده است. افزون بر این، از جمعیت ۲/۱ میلیون نفری بیکاران کشور در بهار سال ۱۴۰۳، معادل ۱/۴ میلیون نفر جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله بوده‌اند و نرخ بیکاری برای این بازه سنی ۱۵/۰ درصد محاسبه شده است که نسبت به بهار سال ۱۴۰۲، کاهش ۰/۵ واحد درصدی را نشان می‌دهد. همچنین ۸۹۲/۳ هزار نفر دارای تحصیلات عالی در این فصل بیکار بوده‌اند که حاکی از نرخ بیکاری ۱۱/۶ درصدی برای این گروه است. این نرخ برای مردان و زنان تحصیل‌کرده به ترتیب برابر ۷/۸ درصد و ۲۰/۰ درصد بوده که نسبت به بهار سال ۱۴۰۲ کاهش به ترتیب ۰/۳ واحد درصدی و ۱/۰ واحد درصدی را نشان می‌دهد. در بهار ۱۴۰۳ سهم بیکاری افراد دارای تحصیلات دانشگاهی از کل بیکاری کشور به حدود ۴۳/۰ درصد رسیده که نسبت به بهار سال ۱۴۰۲ افزایش حدود ۲/۲ واحد درصدی داشته است. از ۸۹۲/۳ هزار نفر دارای تحصیلات عالی بیکار در فصل بهار سال ۱۴۰۳، ۴۶/۵ درصد را مردان و ۵۳/۵ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. بالاتر بودن آمار بیکاری در بین جمعیت فارغ‌التحصیل دانشگاهی در مقایسه با متوسط کل جمعیت نشان می‌دهد که ادامه تحصیل در مقاطع تکمیلی نه تنها ورود به بازار کار را تسهیل نکرده، بلکه متناسب و سازگار با ظرفیت بازار کار نبوده و حتی احتمالاً جذب فارغ‌التحصیلان را سخت‌تر کرده است. با این حال و در پی افزایش سهم جمعیتی افراد دارای تحصیلات دانشگاهی، در بهار سال ۱۴۰۳، سهم این افراد از کل شاغلان با افزایش ۱/۱ واحد درصدی نسبت به دوره مشابه سال قبل به ۲۷/۶ درصد بالغ شده است.

علاوه بر این، در بهار سال ۱۴۰۳ نسبت به دوره مشابه سال قبل، در

جدول ۴. شاخص‌های اصلی بازار کار ایران به تفکیک جنسیت برای جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر

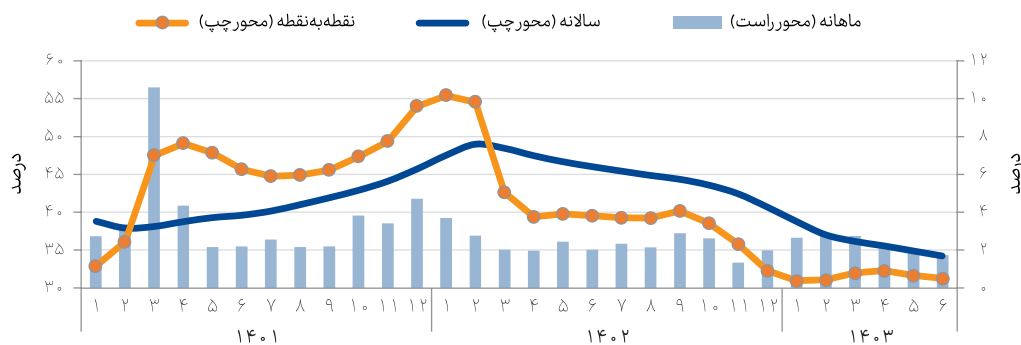
بهار ۱۴۰۳			بهار ۱۴۰۲			
زن	مرد	کل	زن	مرد	کل	
۱۴/۳	۶۸/۳	۴۱/۲	۱۴/۱	۶۸/۳	۴۱/۲	نرخ (درصد)
مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر						
۴/۷	۲۲/۲	۲۶/۸	۴/۵	۲۱/۹	۲۶/۵	تعداد (میلیون نفر)
۱۲/۱	۶۴/۰	۳۸/۰	۱۲/۰	۶۳/۷	۳۷/۸	نسبت (درصد)
اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر						
۴/۰	۲۰/۸	۲۴/۷	۳/۹	۲۰/۴	۲۴/۳	تعداد (میلیون نفر)
۱۵/۰	۶/۲	۷/۷	۱۴/۸	۶/۸	۸/۲	نرخ (درصد)
بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر						
۰/۷	۱/۴	۲/۱	۰/۷	۱/۵	۲/۲	تعداد (میلیون نفر)
۲۵/۴	۱۲/۲	۱۵/۰	۲۶/۲	۱۲/۸	۱۵/۵	نرخ (درصد)
بیکاری جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله						
۰/۵	۰/۹	۱/۴	۰/۵	۱/۰	۱/۵	تعداد (میلیون نفر)
۲۰/۰	۷/۸	۱۱/۶	۲۱/۰	۸/۱	۱۲/۱	نرخ (درصد)
بیکاری فارغ‌التحصیلان آموزش عالی						
۰/۵	۰/۴	۰/۹	۰/۵	۰/۴	۰/۹	تعداد (میلیون نفر)
۴/۶	۸/۵	۷/۹	۴/۴	۹/۰	۸/۳	سهم جمعیت دارای اشتغال ناقص زمانی (درصد)
۳۲/۶	۳۲/۵	۶۵/۰	۳۲/۲	۳۲/۱	۶۴/۳	جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر (میلیون نفر)

مأخذ: مرکز آمار ایران، چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار در بهار ۱۴۰۳

۳. قیمت‌ها و تورم

بر اساس آخرین گزارش مرکز آمار از شاخص قیمت مصرف‌کننده بر مبنای سال پایه ۱۴۰۰، نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده که در فروردین ۱۴۰۳ به زیر ۴۰ درصد رسیده بود، به روند کاهشی خود در بهار و تابستان امسال نیز ادامه داد و در شهریور ۱۴۰۳ به ۳۴/۲ درصد رسید که کمترین نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده از سال ۱۴۰۰ به بعد است. از سوی دیگر روند افزایشی نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده که از اردیبهشت‌ماه امسال آغاز شده بود از تیرماه معکوس شد و این نرخ در پایان تابستان رقم ۳۱/۲ درصد را ثبت کرد. به همین ترتیب نرخ تورم ماهانه مصرف‌کننده از ابتدای تابستان وارد روندی کاهشی شد و این فصل را با رقم ۱/۷ درصد به پایان رساند. نمودار ۵ نرخ‌های تورم مصرف‌کننده را از ابتدای ۱۴۰۱ تا پایان تابستان ۱۴۰۳ به تصویر می‌کشد.

نمودار ۵. نرخ‌های تورم مصرف‌کننده از ابتدای ۱۴۰۱ تا پایان تابستان ۱۴۰۳

مأخذ: مرکز آمار ایران، شاخص‌های قیمت، شاخص قیمت مصرف‌کننده خانوارهای کل کشور، شهریور ۱۴۰۳

درصد فروافتاد. به عبارت دیگر، نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه در سه ماه تابستان امسال نسبت به ماه‌های مشابه تابستان ۱۴۰۲ به ترتیب ۸/۳ و ۸/۲ و ۷/۱ واحد درصد کاهش داشت. نرخ تورم ماهانه مصرف‌کننده نیز که از اسفند ۱۴۰۲ وارد روندی افزایشی شده بود، از ابتدای تابستان تغییر جهت داد و در تیرماه به ۲/۲ درصد، در مردادماه به ۲/۰ درصد و در شهریورماه به ۱/۷ درصد رسید.

بررسی شاخص قیمت مصرف‌کننده به تفکیک گروه‌های دوازده‌گانه سبد کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کشور بر اساس سال پایه ۱۴۰۰ نشان می‌دهد که در شهریور سال ۱۴۰۳ گروه هتل و رستوران با ۴۵/۳ درصد دارای بیشترین و گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها با ۲۹/۰ درصد دارای کمترین نرخ تورم سالانه در دوره مورد بررسی بوده است. همچنین بیشترین نرخ تورم ماهانه در شهریور ۱۴۰۳ مربوط به گروه آموزش با ۳/۳ درصد و کمترین آن مربوط به گروه ارتباطات با ۰/۵ درصد بوده است. در میان نرخ‌های تورم نقطه‌به‌نقطه نیز در شهریور امسال گروه مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها با ۴۱/۵ درصد دارای بیشترین نرخ و گروه ارتباطات با ۲/۰ درصد دارای کمترین نرخ بوده است. بررسی نرخ‌های تورم گروه‌های مختلف سبد کالاها و خدمات مصرفی بر اساس ضریب اهمیت آنها نشان می‌دهد که در طول تابستان امسال، نرخ تورم سالانه

در ادامه روند افزایشی که از خردادماه ۱۴۰۱ آغاز شده بود، نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده از پاییز ۱۴۰۱ مجدداً از مرز ۴۰ درصد عبور کرد و در اردیبهشت ۱۴۰۲ به مرز ۵۰ درصد هم رسید، اما از خرداد آن سال دوباره وارد روندی کاهشی شد و در فروردین ۱۴۰۳ پس از یک سال و نیم به زیر ۴۰ درصد فرو افتاد. در ادامه این روند کاهشی، نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده در تیرماه و مردادماه امسال به ترتیب به ۳۵/۵ درصد و ۳۴/۸ درصد رسید و در نهایت تابستان امسال را با ۳۴/۲ درصد به پایان رساند که همگی از نرخ‌های تورم سالانه منتهی به ماه‌های مشابه تابستان ۱۴۰۲ حدود ۱۲ واحد درصد کمترند. روند کاهشی نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده را می‌توان علاوه بر بهبود انتظارات تورمی، تا حد زیادی به سیاست کنترل مقداری ترانزنامه بانک‌ها نسبت داد که از سال ۱۴۰۰ به این سو اجرایی شده است. بر اساس آخرین گزارش بانک مرکزی از متغیرهای عمده پولی، میانگین نرخ رشد ماهانه نقدینگی در سال ۱۴۰۲ و سه ماهه اول سال ۱۴۰۳ از سقف تعیین شده برای رشد ترانزنامه بانک‌ها کمتر بوده که این امر حاکی از تحقق اهداف بانک مرکزی در راستای کاهش نرخ تورم بوده است.^۱ از سوی دیگر، نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده که در فروردین ۱۴۰۳ به کف ۳۰/۹ درصدی خود در سه سال اخیر رسیده بود، پس از سه ماه افزایش نسبی و رسیدن به سطح ۳۲/۲ درصد در تیرماه ۱۴۰۳، مجدداً وارد روندی کاهشی شد و در مردادماه و شهریورماه امسال به ترتیب به ۳۱/۶ درصد و ۳۱/۲

۱. مراجعه کنید به متغیرهای پولی و اعتباری در بخش پنجم این گزارش

جز در تیرماه، نرخ تورم خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات برای سه دهک اول هزینه‌ای در مردادماه و شهریورماه بیشتر از دهک‌های بالاتر بوده که حاکی از فشار هزینه‌ای بیشتر بر سه دهک اول در دو ماه پایانی تابستان است. بر اساس آخرین گزارش مرکز آمار ایران، در همه ماه‌های تابستان امسال، استان اصفهان دارای بیشترین و استان سیستان و بلوچستان دارای کمترین نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده در بین استان‌های کشور بوده است. جدول ۵ نرخ‌های تورم مصرف‌کننده دوازده گروه اصلی سید کالاها و خدمات مصرفی را به ترتیب ضرایب اهمیت آنها از بیشترین به کمترین در شهریور ۱۴۰۳ ارائه می‌کند.

گروه مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها که دارای بیشترین وزن در سید مصرفی است به طور مداوم اما آهسته رشد کرده و از ۴۰/۳ درصد در تیرماه به ۴۰/۹ درصد در شهریورماه افزایش یافته است. برخلاف این گروه، نرخ تورم سالانه گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها که از نظر ضریب اهمیت در رتبه دوم سید مصرفی قرار دارد، دارای روند کاهشی ملایمی بوده و از ۳۱/۳ درصد در تیرماه امسال به ۲۹/۰ درصد در شهریور کاهش یافته است. باید توجه داشت که بیش از ۷۰ درصد از سید مصرفی سه‌دهک پایین هزینه‌ای را این دو گروه اصلی سید مصرفی به خود اختصاص داده‌اند. نرخ‌های تورم ماهانه به تفکیک دهک‌های هزینه‌ای در تابستان امسال نشان می‌دهد به

جدول ۵. نرخ تورم سید کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کشور در شهریور ۱۴۰۳ (درصد)

شاخص کل	شرح	نرخ تورم		
		ضریب اهمیت	ماهانه	نقطه به نقطه
				دوازده ماهه
مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها	۱۰۰/۰۰	۱/۷	۳۱/۲	۳۴/۲
خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها	۳۶/۱۱	۲/۹	۴۱/۵	۴۰/۹
حمل و نقل	۲۸/۸۲	۰/۹	۲۳/۸	۲۹/۰
بهداشت و درمان	۸/۹۳	۰/۶	۲۸/۹	۲۹/۴
پوشاک و کفش	۶/۶۸	۱/۲	۲۷/۸	۳۲/۶
کالاها و خدمات متفرقه	۴/۵۲	۱/۶	۳۰/۳	۳۸/۵
مبلمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آنها	۴/۴۲	۱/۸	۳۴/۷	۳۶/۴
ارتباطات	۴/۴۰	۱/۸	۲۴/۶	۲۹/۶
هتل و رستوران	۲/۴۱	۰/۵	۲۱/۰	۱۹/۱
آموزش	۱/۳۵	۱/۷	۳۲/۸	۴۵/۳
تفریح و فرهنگ	۰/۸۸	۳/۳	۴۰/۰	۴۰/۷
دخانیات	۰/۸۷	۲/۶	۲۸/۲	۳۵/۸
	۰/۶۲	۰/۸	۲۵/۹	۳۵/۳

مأخذ: مرکز آمار ایران، داده‌ها و اطلاعات آماری، شاخص‌های قیمت، شهریور ۱۴۰۳

نرخ‌های بالای ۸۰ درصدی آن در سال ۱۴۰۰ تغییر قابل توجهی است که تا حد زیادی ناشی اجرای سیاست کنترل مقداری ترانزنامه بانک‌ها، بهبود انتظارات تورمی و تسهیل جریان تجارت در اثر ثبات نسبی نرخ ارز در بازار است. اگرچه آمار نرخ تورم تولیدکننده مرکز آمار ایران از نظر مقداری بیشتر از اعداد اعلامی بانک مرکزی است^۲، اما آمار گزارش شده از سوی هر دو نهاد حاکی از روند مشابهی از تغییرات نرخ تورم تولیدکننده است. در صورت تداوم روند کاهشی نرخ تورم تولیدکننده، کاهش نرخ تورم مصرف‌کننده در ماه‌های پیش رو دور از ذهن نخواهد بود.

آخرین گزارش مرکز آمار ایران از شاخص قیمت تولیدکننده در زمان تهیه این گزارش مربوط به بهار ۱۴۰۳ است، حال آن که آمار بانک مرکزی از شاخص مذکور تا پایان تیرماه ۱۴۰۳ را پوشش داده است. بر اساس آمار بانک مرکزی نرخ تورم سالانه تولیدکننده به عنوان متغیر پیشران نرخ تورم مصرف‌کننده در ادامه روند کاهشی خود که از زمستان ۱۴۰۲ آغاز شده بود، در پایان بهار امسال به زیر ۳۰ درصد فرو افتاد و در خردادماه و تیرماه امسال به ترتیب به ۲۹/۷ درصد و ۲۹/۰ درصد رسید. کاهش نرخ تورم سالانه تولیدکننده به زیر ۳۰ درصد از پایان بهار امسال در مقایسه با

۲. بر اساس آمار شاخص قیمت تولیدکننده که به صورت فصلی از سوی مرکز آمار ایران منتشر می‌شود، نرخ تورم سالانه تولیدکننده منتهی به پایان بهار ۱۴۰۳ معادل ۳۸/۴ درصد محاسبه می‌شود که با نرخ متناظر ۲۹/۷ درصدی بر اساس آمار بانک مرکزی به طور معتاداری تفاوت دارد.

۴. تراز پرداختها

در زمان تهیه این گزارش، آخرین آمار منتشرشده از تراز پرداختهای کشور مربوط به پایان سال ۱۴۰۲ بوده که در گزارش قبلی از این مجموعه با عنوان «گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران، بهار ۱۴۰۳» مورد بررسی قرار گرفته و جهت پرهیز از تکرار، در این بخش صرفاً به آمارهای جدید از تجارت گمرکی کشور پرداخته شده است.

آسیب‌پذیری درآمدهای صادراتی کشور نسبت به تحولات سیاسی و اقتصادی شرکای تجاری افزایش یافته است.

همچنین در نیمه نخست سال ۱۴۰۳، یکصد شرکت اول صادرکننده کشور حدود ۳۷ میلیون و ۶۷۶ هزار تن کالا به ارزش ۱۶ میلیارد و ۵۵ میلیون دلار صادر کرده‌اند که ۵۳/۶ درصد از وزن و ۶۲/۳ درصد از ارزش کل صادرات این مدت را به خود اختصاص داده‌اند. صادرات این یکصد شرکت در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ نسبت به دوره مشابه سال گذشته به لحاظ ارزشی و وزنی به ترتیب ۱۷/۵ درصد و ۱۹/۴ درصد رشد را نشان می‌دهد. از سوی دیگر، صادرات سایر صادرکنندگان با ۹ میلیارد و ۷۰۲ میلیون دلار در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ نسبت به دوره مشابه سال گذشته کاهش ۹/۷ درصدی داشته است. با این وصف می‌توان اظهار کرد که صادرات کشور نه تنها در زمینه تقاضا با مشکل تمرکز بالا و کشورهای محدود طرف تجارت مواجه است، بلکه در خصوص عرضه نیز با ریسک تمرکز بالا و تنوع محدود مواجه است و این ریسک در سال ۱۴۰۳ تشدید شده است. در نیمه نخست سال ۱۴۰۳، در مجموع ۵/۷ میلیون تن محصولات فولادی و مصنوعات آن به ارزش ۲/۹ میلیارد دلار از کشور صادر شده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته به لحاظ وزنی و ارزشی به ترتیب ۱۳/۱ درصد و ۱۳/۶ درصد کاهش یافته است. همچنین در این مدت در مجموع ۲۸/۱ میلیون تن محصولات پتروشیمی به ارزش ۱۱/۳ میلیارد دلار صادر شده که به لحاظ وزنی و ارزشی به ترتیب حدود ۷/۳ درصد و ۸/۶ درصد افزایش یافته است. در این مدت، در مجموع ۲۲ هزار و ۲۶۴ خودروی سواری به ارزش ۴۳۸ میلیون و ۶۶۸ هزار دلار به کشور وارد شده است، در حالی که در مدت مشابه سال گذشته در مجموع یک هزار و ۷۳۶ خودرو به ارزش ۳۶ میلیون و ۵۶۵ هزار دلار به کشور وارد شده بود. آمار تجارت خارجی کشور در نیمه نخست سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ در جدول ۶ آمده است.

بر اساس آمارهای گمرک، در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ حدود ۷۰/۳ میلیون تن کالای غیرنفتی به ارزش تقریبی ۲۵/۸ میلیارد دلار از کشور صادر و حدود ۱۸/۳ میلیون تن به ارزش تقریبی ۳۲/۶ میلیارد دلار به کشور وارد شده است. بنابراین، کسری تراز تجاری گمرکی کشور از حدود ۶/۴ میلیارد دلار در نیمه نخست سال ۱۴۰۲ به حدود ۶/۸ میلیارد دلار در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ افزایش یافته است.

در نیمه نخست سال ۱۴۰۳، صادرات کالایی کشور به لحاظ وزنی و ارزشی به ترتیب با افزایش ۳/۵ درصدی و ۶/۵ درصدی مواجه شده است. بنابراین متوسط قیمت صادراتی کالاها از حدود ۳۵۶ دلار به ازای هر تن در نیمه نخست سال ۱۴۰۲ به حدود ۳۶۶ دلار به ازای هر تن در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ افزایش یافته است. از سوی دیگر، طی نیمه نخست سال ۱۴۰۳، واردات کالایی کشور به لحاظ وزنی و ارزشی به ترتیب با افزایش ۲/۸ درصدی و ۶/۶ درصدی همراه بوده است. بنابراین متوسط قیمت وارداتی کالاها از حدود ۱،۷۲۱ دلار در هر تن در نیمه نخست سال ۱۴۰۲ به حدود ۱،۷۸۳ دلار در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ رسیده است. به این ترتیب، متوسط قیمت هر تن کالای وارداتی بیش از چهار برابر متوسط قیمت هر تن کالای صادراتی کشور است. یکی از دلایل پایین بودن متوسط قیمت کالاهای صادراتی نسبت به متوسط قیمت کالاهای وارداتی، صادرات کالاهای با ارزش افزوده پایین خام یا نیمه‌خام در کشور است. از آنجایی که برای تولید این کالاها فناوری بالایی به کار گرفته نشده، توان رقابت‌پذیری آنها در بازارهای بین‌المللی اندک و عمدتاً وابسته به هزینه‌های پایین‌تر منابع طبیعی و انسانی است. البته سیاست‌های ارزی کشور نیز تشویق‌کننده کم‌اظهاری در صادرات و بیش‌اظهاری در واردات بوده است. از طرف دیگر، نسبت تمرکز بالا در مقاصد صادراتی، محدودیت‌هایی را در توسعه صادرات ایجاد کرده و به تبع آن، علاوه بر عدم امکان بهره‌مندی از مزایای تجارت با سایر کشورها،

جدول ۶. تجارت گمرکی کشور در نیمه نخست سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳

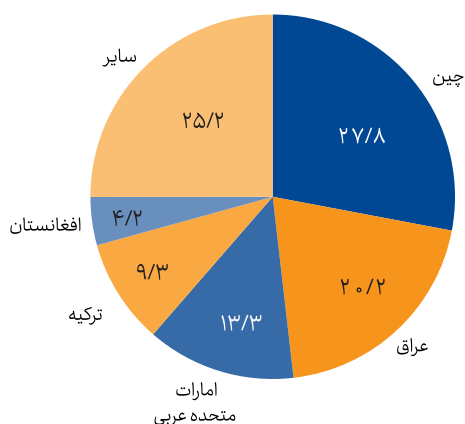
درصد تغییرات	نیمه نخست ۱۴۰۳			نیمه نخست ۱۴۰۲			
	وزن	ارزش	نسبت ارزش به وزن (دلار هر تن)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	نسبت ارزش به وزن (دلار هر تن)	
	۳/۵	۶/۵	۳۶۶	۷۰،۳۴۲	۲۵،۷۵۸	۳۵۶	صادرات
	۲/۸	۶/۶	۱،۷۸۳	۱۸،۲۶۹	۳۲،۵۷۳	۱،۷۲۱	واردات
	۳/۷	۶/۸	-	۵۲،۰۷۳	-۶،۸۱۵	-	تراز بازرگانی گمرکی

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران

در نیمه نخست سال ۱۴۰۳، کشورهای چین، عراق، امارات متحده عربی، ترکیه و افغانستان مجموعاً با سهم ۷۴/۸ درصدی از کل ارزش صادرات گمرکی کشور، به ترتیب پنج مقصد اصلی صادراتی کشور به شمار می‌روند. در این مدت صادرات گمرکی به مقصد چین بالغ بر ۷/۲ میلیارد دلار بوده تا سهم ۲۷/۸ درصدی از کل ارزش صادرات گمرکی ایران در اختیار چین باشد. عراق با ۵/۲ میلیارد دلار و سهم ۲۰/۲ درصدی،

امارات متحده عربی با ۳/۴ میلیارد دلار و سهم ۱۳/۳ درصدی، ترکیه با ۲/۴ میلیارد دلار و سهم ۹/۳ درصدی و افغانستان با ۱/۱ میلیارد دلار و سهم ۴/۲ درصدی از کل ارزش صادرات گمرکی ایران، در جایگاه‌های بعدی شرکای اصلی صادراتی کشور قرار گرفته‌اند. نمودار ۶ ترکیب مقاصد اصلی صادراتی ایران را در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ نشان می‌دهد.

نمودار ۶. ترکیب مقاصد اصلی صادراتی کشور در نیمه نخست سال ۱۴۰۳، برحسب سهم از ارزش کل صادرات گمرکی (درصد)

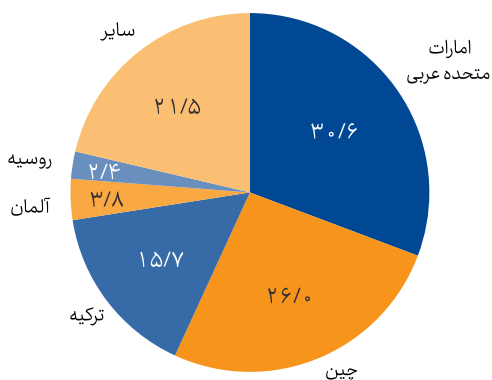

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران

در نیمه نخست سال ۱۴۰۳، کشور امارات متحده عربی با اختصاص رقمی بالغ بر ۱۰/۰ میلیارد دلار و سهمی در حدود ۳۰/۶ درصد از کل ارزش واردات کشور، در جایگاه نخست کشورهای صادرکننده کالا به ایران قرار گرفته است. همچنین کشورهای چین با ۸/۵ میلیارد دلار و سهم ۲۶/۰ درصدی، ترکیه با ۵/۱ میلیارد دلار و سهم ۱۵/۷ درصدی، آلمان با ۱/۲ میلیارد دلار و سهم ۳/۸ درصدی و روسیه با حدود ۷۹۷ میلیون دلار و

سهم ۲/۴ درصدی از کل ارزش واردات کالا به ایران، به ترتیب جایگاه‌های بعدی شرکای اصلی وارداتی را در اختیار دارند. این پنج کشور در مجموع سهم ۷۸/۵ درصدی از کل ارزش کالاهای وارداتی ایران را به خود اختصاص داده‌اند. نمودار ۷ ترکیب مبادی اصلی وارداتی کشور را طی نیمه نخست سال ۱۴۰۳ نشان می‌دهد.

نمودار ۷. ترکیب شرکای اصلی وارداتی ایران در نیمه نخست سال ۱۴۰۳، برحسب سهم از ارزش کل واردات گمرکی (درصد)

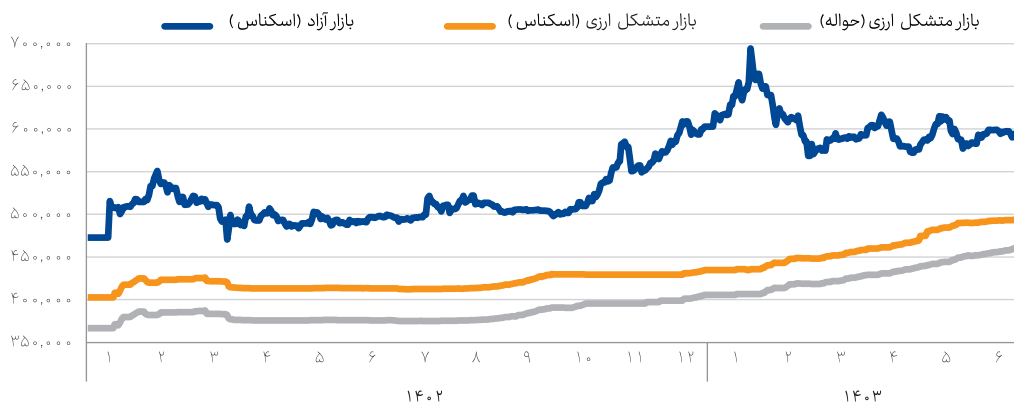

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران

۵. بازار ارز

اگرچه تابستان ۱۴۰۳ نیز مانند فصل بهار آبیستن تحولات سیاسی داخلی و بین‌المللی مهمی بود، اما به طور کلی بازار آزاد ارز ایران در تابستان امسال در مقایسه با فصل بهار شاهد نوسان کمتری بود. قیمت دلار آمریکا در برابر ریال ایران که تابستان سال ۱۴۰۳ را با رقم ۵۹۲ هزار و ۸۰۰ ریال آغاز کرده بود، در نهایت این فصل را با رقم ۵۹۲ هزار و ۳۰۰ ریال به پایان رساند. میانگین قیمت دلار آمریکا در برابر ریال ایران در تابستان سال جاری حدود ۵۹۳ هزار ریال بود که نسبت به میانگین ۶۱۱ هزار ریالی آن در بهار امسال حدود ۳ درصد کاهش و نسبت به میانگین ۴۹۳ هزار ریالی آن در تابستان سال ۱۴۰۲ حدود ۲۰ درصد افزایش نشان می‌دهد. نمودار ۸ تحولات قیمت دلار آمریکا بر حسب ریال ایران را در بازارهای مختلف در سال ۱۴۰۳ به تصویر می‌کشد.

نمودار ۸. نرخ برابری دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازارهای مختلف

مأخذ: بانک مرکزی ایران؛ شبکه اطلاع رسانی طلا، سکه و ارز

به عدم درگیری نظامی مستقیم بین ایران و اسرائیل و برقراری آرامش نسبی در بازار، نرخ برابری دلار آمریکا در برابر ریال اندکی کاهش یافت و در ۵ هفته پایانی تابستان در سطوح کمتر از ۶۰۰ هزار ریال باقی ماند. باید توجه داشت که در واکنش به رویدادهای سیاسی در بهار امسال، قیمت دلار آمریکا تا مرز ۷۰۰ هزار ریال نیز افزایش یافته بود. اما در مجموع می‌توان ادعا کرد که در پی افزایش عرضه ارز توسط بانک مرکزی، این بازار ثبات نسبی را در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ تجربه کرده است. آخرین آمار بانک مرکزی از متغیرهای عمده پولی تا پایان خرداد ۱۴۰۳ نشان می‌دهد که معادل دلاری خالص دارایی‌های خارجی این نهاد پولی در پایان بهار امسال نسبت به زمان مشابه سال قبل از آن حدود ۳۰ درصد کاهش یافته^۴ که به معنی تلاش بازارساز برای جلوگیری از افزایش بیشتر قیمت دلار بوده و احتمالاً این روال در فصل تابستان هم ادامه داشته است. جدول ۷ روند نوسان نرخ اسکناس دلار آمریکا در بازار آزاد را در پنج فصل اخیر نشان می‌دهد.

تابستان ۱۴۰۳ مقارن با انتخابات زودهنگام دوره چهاردهم ریاست جمهوری در ایران بود و در این میان شعارهای نامزدهای انتخاباتی و رویکردهای سیاسی و اقتصادی آنها تا حدی واکنش بازارهای مختلف را به همراه داشت. به دنبال مطرح شدن شعارهایی مبنی بر تعامل بین‌المللی بیشتر، تلاش برای رفع تحریم‌های اقتصادی و همچنین اذعان به لزوم عضویت در گروه ویژه اقدام مالی^۱، انتظارات فعالان بازار ارز نیز کمی تعدیل شد. به دنبال اعلام نتیجه دور دوم انتخابات در ۱۶ تیر ۱۴۰۳، قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد که در نیمه اول تیرماه در محدوده ۶۰۰ هزار ریال در نوسان بود وارد روندی کاهشی شد و در روزهای پایانی آن ماه به حدود ۵۷۲ هزار ریال نیز فرو افتاد، اگرچه پس از آن مجدداً وارد روندی افزایشی شد. به دنبال ترور رییس دفتر سیاسی تشکیلات خودگردان فلسطین^۲ در تهران پس از برگزاری مراسم تحلیف رییس جمهور جدید ایران در ۱۰ مرداد سال جاری و احتمال بروز جنگ، فضای بدبینی بار دیگر بر بازارها سایه انداخت و قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد تا اواسط تابستان از ۶۱۰ هزار ریال هم فراتر رفت. با این حال، با توجه

1. Financial Action Task Force (FATF)

۲. اسماعیل عبدالسلام احمد هنیه

۳. مراجعه کنید به «گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران، بهار ۱۴۰۳» قابل دسترس در وب سایت بانک خاورمیانه به آدرس:

<https://www.middleeastbank.ir/uploads/meb-quarterly-report-iran-economy-1403-spring.pdf>

۴. مراجعه کنید به متغیرهای پولی و اعتباری در بخش پنجم همین گزارش.

جدول ۷. نرخ اسمی اسکناس دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد

میانگین	بالاترین نرخ	پایین ترین نرخ	انحراف معیار	ضریب تغییرات	
۵۹۳,۶۴۲	۶۱۶,۹۱۰	۵۷۲,۲۰۰	۱۰,۹۶۱	۰/۰۲	تابستان ۱۴۰۳
۶۱۱,۶۲۰	۶۹۵,۰۰۰	۵۶۸,۵۰۰	۲۷,۹۲۶	۰/۰۵	بهار ۱۴۰۳
۵۵۴,۴۰۱	۶۰۹,۲۰۰	۴۹۹,۴۹۰	۳۴,۳۰۵	۰/۰۶	زمستان ۱۴۰۲
۵۰۶,۲۵۴	۵۲۱,۵۰۰	۴۹۲,۴۱۰	۶,۹۵۴	۰/۰۱	پاییز ۱۴۰۲
۴۹۳,۶۵۴	۵۰۸,۶۱۰	۴۸۳,۱۰۰	۵,۰۴۵	۰/۰۱	تابستان ۱۴۰۲

مأخذ: بانک مرکزی ایران، شبکه اطلاع رسانی طلا، سکه و ارز، محاسبات تحقیق

شد و بنابراین تدوام کاهش این شکاف را شاید بتوان تلاشی برای حرکت به سوی تک‌نرخی کردن ارز و حذف رانتهای ناشی از نظام ارزی چندنرخه قلمداد کرد، اگرچه همچنان برای واردات برخی کالاهای اساسی، دلار آمریکا با نرخ ۲۸۵ هزار ریال به واردکنندگان این اقلام تخصیص داده می‌شود. به طور مشابه، نرخ برابری حواله دلار آمریکا در بازار متشکل ارزی نیز روند افزایشی ملایمی را در تابستان ۱۴۰۳ تجربه کرد و از حدود ۴۲۹ هزار ریال در نخستین روز تابستان به حدود ۴۶۲ هزار ریال در آخرین روز آن فصل رسید. با در نظر گرفتن ثبات نسبی در بازار آزاد ارز، شکاف بین نرخ اسکناس دلار آمریکا در بازار آزاد و نرخ حواله آن در بازار متشکل ارزی در یک روند کاهشی به ترتیب در ماه‌های تیر، مرداد و شهریور سال جاری به حدود ۳۷،۳۳ و ۳۰ درصد رسید.

قیمت اسکناس دلار آمریکا در بازار متشکل ارزی که تابستان امسال را با ۴۵۸ هزار ریال آغاز کرده بود، در پایان آن فصل به حدود ۴۹۴ هزار ریال رسید. افزایش ملایم این نرخ در فصل تابستان همگام با اقدامات بازسازی در بازار آزاد برای کنترل نرخ اسکناس دلار آمریکا موجب شد تا شکاف بین نرخ اسکناس دلار آمریکا در بازار آزاد و نرخ اسکناس دلار آمریکا در بازار متشکل ارزی که در تیرماه سال جاری به طور متوسط حدود ۲۸ درصد بود، در مردادماه به حدود ۲۳ درصد و در شهریورماه به حدود ۲۰ درصد کاهش یابد. شایان ذکر است شکاف بین این دو نرخ در فروردین امسال به طور متوسط حتی از ۴۵ درصد نیز فراتر رفته بود که در پی کاهش تنش‌های منطقه‌ای رو به کاهش گذاشت. در همین راستا، پس از تشکیل کابینه دولت جدید، کاهش شکاف بین نرخ‌های ارز بازار آزاد و بازار متشکل ارزی به عنوان یکی از دغدغه‌های دولت مطرح

۶. بخش پولی و اعتباری

آخرین آمار بانک مرکزی از متغیرهای پولی و اعتباری در زمان تهیه این گزارش مربوط به خردادماه سال ۱۴۰۳ است. بر این اساس، نقدینگی به عنوان یکی از مهمترین متغیرهای پولی در پایان بهار سال ۱۴۰۳ به ۸۳,۵۳۹/۹ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به زمان مشابه سال گذشته ۲۶/۸ درصد و نسبت به پایان سال ۱۴۰۲ معادل ۶/۰ درصد رشد کرده است. نرخ رشد متوسط ماهانه نقدینگی نیز در سه ماهه اول سال جاری تقریباً به ۲ درصد رسیده که همچنان از سقف تعیین شده برای رشد ترازنامه بانکها کمتر است. بنابراین می‌توان استنباط کرد که هدف سیاست کنترل مقداری ترازنامه بانکها که از سال ۱۴۰۰ به این سو عملیاتی شد، به طور نسبی در فصل بهار سال ۱۴۰۳ نیز با موفقیت محقق شده است. از جمله تحولات مهمی که در آرایه آمار پولی و بانکی باید مورد اشاره قرار گیرد، بازنگری در طبقه‌بندی اجزای پایه پولی است که در اوایل تابستان سال جاری توسط بانک مرکزی صورت گرفت. بر اساس طبقه‌بندی جدید، نرخ تسعیر دارایی‌ها و بدهی‌های بانک مرکزی که پیش‌تر بر اساس نرخ ۴۲ هزار ریال به ازای هر دلار آمریکا بود، از اسفند سال ۱۴۰۲ به بعد بر مبنای نرخ‌های بازار متشکل ارزی افزایش یافت و به نظر می‌رسد برای این منظور از نرخ ارز موزون^۱ پایان سال ۱۴۰۲ استفاده شده باشد. همچنین به منظور بالا بردن دقت و کیفیت آمارهای پولی، طبقه‌بندی اجزای پایه پولی نیز طبق الگوی سال ۲۰۱۶ صندوق بین‌المللی پول^۲ مورد بازنگری قرار گرفت. البته طبقه‌بندی جدید تغییر چندانی در اعداد سر جمع متغیرهای عمده پولی ایجاد نکرده و تنها اجزای آنها را تحت تأثیر قرار داده است.

آخرین آمار متغیرهای پولی در خرداد نشان می‌دهد که پایه پولی در آخرین ماه بهار سال جاری به رقم ۱۱,۱۳۰/۳ هزار میلیارد ریال بالغ شده که نسبت به خرداد ۱۴۰۲ معادل ۲۳/۳ درصد و نسبت به اسفند

۱۴۰۲ معادل ۲/۱ درصد رشد کرده است. جدول ۸ تغییرات نقدینگی و پایه پولی را به همراه اجزای تشکیل‌دهنده آنها در پایان بهار ۱۴۰۳ نشان می‌دهد.

جدول ۸. جزئیات نقدینگی و پایه پولی و نرخ رشد اجزای آنها (هزار میلیارد ریال-درصد-واحد درصد)

مانده در پایان	رشد در خرداد ۱۴۰۳ نسبت به		رشد در خرداد ۱۴۰۲ نسبت به		سهم از رشد در خرداد ۱۴۰۳ نسبت به	
	خرداد ۱۴۰۲	اسفند ۱۴۰۲	خرداد ۱۴۰۲	اسفند ۱۴۰۲	خرداد ۱۴۰۲	اسفند ۱۴۰۲
پایه پولی از سمت منابع	۹,۰۲۸/۹	۱۰,۹۰۶/۳	۱۱,۱۳۰/۳	۲۳/۳	۲/۱	۲۳/۳
خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی	۳,۰۱۵/۲	۱۸,۵۳۷/۱	۱۹,۰۸۴/۱	۵۳۲/۹	۳/۰	۱۷۸/۰
خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی	-۶۲۸/۳	-۱,۷۸۶/۸	-۶۳۵/۴	-۱/۱	۶۴/۴	-۰/۱
مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی	۳,۳۳۲/۱	۴,۷۴۲/۸	۴,۸۰۲/۲	۴۴/۱	۱/۳	۱۶/۳
سپرده‌های بخش دولتی نزد بانک مرکزی	۳,۹۶۰/۴	۶,۵۲۹/۶	۵,۴۳۷/۶	۳۷/۳	-۱۶/۷	-۱۶/۴
مطالبات بانک مرکزی از بانکها	۳,۹۳۳/۳	۷,۷۱۳/۵	۶,۶۸۴/۸	۷۰/۰	-۱۳/۳	۳۰/۵
خالص سایر اقلام بانک مرکزی	۲,۷۰۸/۷	-۱۳,۵۵۷/۵	-۱۴,۰۰۳/۲	-	-۳/۳	-۱۸۵/۱
مانده اجرای عملیات سیاست پولی	۱,۴۷۵/۵	۲,۰۴۰/۰	۲,۳۲۸/۸	۵۷/۸	۱۴/۲	۹/۵
نقدینگی برحسب اجزای تشکیل‌دهنده	۶۵,۸۵۹/۷	۷۸,۷۷۴/۵	۸۳,۵۳۹/۹	۲۶/۸	۶/۰	۲۶/۳
پول	۱۶,۹۴۷/۲	۱۹,۱۴۶/۴	۲۰,۵۳۶/۶	۲۱/۲	۷/۳	۲۴/۳
اسکناس و مسکوک در دست اشخاص	۱,۱۹۹/۶	۱,۴۶۸/۸	۱,۴۳۵/۹	۱۹/۷	-۲/۲	۱/۷
سپرده های دیداری	۱۵,۷۴۷/۶	۱۷,۶۷۷/۶	۱۹,۱۰۰/۷	۲۱/۳	۸/۱	۲۲/۴
خالص چک‌ها	۲۵۴/۱	۵۲۲/۶	۵۴۶/۰	۱۱۴/۸	۴/۵	۰/۷
شبه پول	۴۸,۹۱۲/۵	۵۹,۶۲۸/۱	۶۳,۰۰۳/۳	۲۸/۸	۵/۷	۷۵/۷
قرض الحسنه پس‌انداز	۵,۳۳۳/۳	۷,۶۰۳/۵	۸,۰۹۹/۳	۵۱/۹	۶/۵	۹/۷
کوتاه‌مدت	۱۶,۰۸۰/۸	۱۶,۸۶۵/۴	۱۷,۶۳۲/۲	۹/۶	۴/۵	۲۱/۴
یک ساله	۱۴,۵۳۲/۲	۱۴,۵۰۸/۷	۱۴,۲۸۳/۳	-۱/۷	-۱/۶	۱۸/۴
دو ساله	۵,۶۴۳/۷	۴,۱۸۳/۵	۴,۴۷۸/۳	-۲۰/۶	۷/۰	۵/۳
سه ساله	۵,۶۴۰/۳	۱۴,۳۸۲/۹	۱۶,۳۴۲/۷	۱۸۹/۷	۱۳/۶	۱۸/۳
چهار ساله	۳/۶	۳/۶	۸/۶	۱۳۸/۹	۱۳۸/۹	۰/۰
پنج ساله	۶۳/۹	۶۵/۲	۶۷/۳	۵/۳	۳/۲	۰/۱
متفرقه	۱,۶۱۴/۷	۲,۰۱۵/۳	۲,۰۹۱/۶	۲۹/۵	۳/۸	۲/۶

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی

۱. نرخ موزون نرخ غیرعملیاتی و میانگین وزنی قیمت اسکناس و حواله دلار آمریکا در بازار متشکل ارزی و نرخ مربوط به واردات کالاهای اساسی (۲۸۵,۰۰۰ ریال به ازای هر دلار) است.

2. Monetary and financial statistics manual and compilation guide, International Monetary Fund, 2016.

دارایی‌های خارجی غیرقابل دسترسی و حذف بدهی‌های ارزی دولت به بانک مرکزی از زیرمجموعه دارایی‌های خارجی بانک مرکزی و انتقال آنها به سایر سرفصل‌های ترانزنامه این بانک، خالص دارایی‌های خارجی بانکی مرکزی از خرداد سال ۱۴۰۲ و در طبقه‌بندی جدید، کاهش قابل توجهی را تجربه کرده است.^۱ سهم خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی از رشد یک ساله ۲۳/۳ درصدی پایه پولی در پایان بهار ۱۴۰۳ اگرچه معادل ۱۷۸/۰ واحد درصد گزارش شده، اما در صورت محاسبه معادل دلاری این متغیر با نرخ ارز موزون، مشاهده می‌شود خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی نه تنها افزایش نیافته، بلکه در دوره یک ساله مورد بررسی حتی حدود ۳۰ درصد کاهش یافته که از فروش دارایی‌های خارجی بانک مرکزی با هدف کنترل بازار ارز حکایت دارد.^۲ از سوی دیگر به منظور حذف اثر پولی تسعیر خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی با نرخ جدید، معادل افزایش در ارزش این دارایی‌ها از خالص سایر اقلام کاسته شده تا رقم آن منفی‌تر شود. به این ترتیب خالص سایر اقلام با سهم از رشد سالانه منفی ۱۸۵/۱ واحد درصدی در خرداد ۱۴۰۳، به عنوان عامل کاهنده پایه پولی عمل کرده است. این در حالی است که مانده اجرای عملیات سیاست پولی به عنوان یکی از زیرمجموعه‌های خالص سایر اقلام رشدی ۵۷/۸ درصدی در این مدت داشته و اثر آن بر رشد پایه پولی مثبت ۹/۵ واحد درصد بوده است. بنابراین اثر سایر زیرمجموعه‌های خالص سایر اقلام بر رشد پایه پولی معادل منفی ۱۹۴/۶ واحد درصد در این مدت بوده است. با این حساب باید اذعان کرد که بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی در پایان خرداد ۱۴۰۳ با نرخ رشد سالانه ۷۰/۰ درصدی و سهم از رشد ۳۰/۵ واحد درصدی از رشد سالانه پایه پولی، به عنوان عامل اصلی رشد پایه پولی در دوره مورد بررسی ایفای نقش کرده است. از سوی دیگر خالص بدهی بخش دولتی در پایان خرداد ۱۴۰۳ - به علت رشد بیشتر بدهی‌های دولت به بانک مرکزی نسبت به سپرده‌های آن نزد بانک مرکزی - به عنوان عامل کاهنده رشد پایه پولی با سهم از رشد منفی ۰/۱ واحد درصدی در دوره زمانی یک ساله مورد بررسی عمل کرده است.

بررسی ترانزنامه تجمیعی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی نشان می‌دهد که دارایی (بدهی) آنها بدون در نظر گرفتن اقلام زیر خط در پایان خرداد ۱۴۰۳ نسبت به زمان مشابه سال قبل ۴۳/۳ درصد و نسبت به پایان اسفند سال ۱۴۰۲ معادل ۱۱/۸ درصد رشد کرده است. در طرف دارایی‌ها و در طول دوره یک ساله مورد بررسی اقلام دارایی‌های خارجی، بدهی بخش غیردولتی و نیز سایر دارایی‌ها با سهم از رشدهای به ترتیب ۱۵/۱، ۱۴/۸ و ۹/۲ واحد درصد بیشترین نقش را در نرخ رشد ۴۳/۳ درصدی دارایی‌های بانک‌ها و مؤسسات غیربانکی داشته‌اند. شایان ذکر است که با توجه به بازبینی طبقه‌بندی اجزای پایه پولی، از سال ۱۴۰۰ به بعد سپرده‌های دیداری بانک‌ها نزد بانک مرکزی صرفاً شامل سپرده‌های دیداری ربالی است و سپرده‌های دیداری ارزی بانک‌ها نزد بانک مرکزی به سرفصل سایر دارایی‌های بانک‌ها منتقل شده است. در طرف بدهی‌ها، سپرده‌های بخش غیردولتی، وام‌ها و سپرده‌های ارزی و نیز سایر بدهی‌ها با سهم از رشدهای به ترتیب ۱۵/۷، ۱۳/۳ و ۹/۵ واحد درصد بیشترین نقش را در رشد ۴۳/۳ درصدی بدهی‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در دوره یک ساله منتهی به خرداد ۱۴۰۳ داشته‌اند. جدول ۹ خلاصه دارایی‌ها و بدهی‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی را تا پایان خرداد ۱۴۰۳ ارائه می‌کند.

نرخ رشد دوازده ماهه نقدینگی که در شهریور ۱۴۰۰ به ۴۲/۸ درصد بالغ شده بود، از نیمه دوم آن سال وارد روندی کاهشی شد و در فروردین سال ۱۴۰۳ به کمترین سطح خود معادل ۲۴/۱ درصد رسید، اگرچه از آن ماه به بعد وارد روندی افزایشی شد و در اردیبهشت و خرداد امسال به ترتیب ارقام ۲۵/۶ درصد و ۲۶/۸ درصد را به ثبت رساند. بررسی نقدینگی بر اساس اجزای تشکیل دهنده آن (پول و شبه پول) نشان می‌دهد در خرداد ۱۴۰۳ نسبت به زمان مشابه سال قبل، حجم پول معادل ۲۱/۲ درصد و شبه پول معادل ۲۸/۸ درصد رشد داشته است. علت نرخ رشد سالانه بیشتر شبه پول نسبت به پول را می‌توان به افزایش غیررسمی نرخ سود سپرده در ماه‌های پایانی سال ۱۴۰۲ و همچنین عرضه اوراق گواهی سپرده خاص با نرخ ۳۰ درصد در بهمن ۱۴۰۲ نسبت داد. اما در پی کنترل مجدد نرخ‌های سود سپرده‌های مدت دار بانکی، نرخ رشد پول در پایان خرداد امسال نسبت به پایان سال ۱۴۰۲ بیشتر از رشد شبه پول شد. به این ترتیب سهم پول در نقدینگی در پایان بهار ۱۴۰۳ به ۲۴/۶ درصد رسید که نسبت به پایان سال ۱۴۰۲ اندکی افزایش یافته است. بررسی اجزای شبه پول نشان می‌دهد که در خرداد ۱۴۰۳ نسبت به زمان مشابه سال قبل، سپرده‌های دو ساله حدود ۲۱ درصد کاهش و در مقابل سپرده‌های سه ساله در همین مدت حدود ۱۹ درصد رشد داشته‌اند. رشد قابل توجه سپرده‌های سه ساله در بازه زمانی خرداد ۱۴۰۲ تا خرداد ۱۴۰۳ را می‌توان به نرخ بالاتر این سپرده‌ها توأم با عدم اعمال جریمه برداشت پیش از سررسید آنها توسط برخی بانک‌ها و نیز سررسید شدن بخشی از سپرده‌های دو ساله و تبدیل آنها به سپرده‌های سه ساله در دوره مورد بررسی نسبت داد.

بررسی سهم اجزای نقدینگی نشان می‌دهد مجموع سهم پول (اسکناس و مسکوک به اضافه سپرده‌های دیداری)، سپرده‌های قرض الحسنه پس‌انداز و سپرده‌های کوتاه‌مدت از کل نقدینگی در پایان خرداد امسال به بیش از ۵۵ درصد رسیده که حاکی از عدم تمایل افراد به سرمایه‌گذاری در قالب سپرده‌های بلندمدت است. با وجود آرایه نرخ سود بالاتر و حتی در پاره‌ای موارد آرایه امتیازاتی خارج از دستورالعمل بانک مرکزی برای سپرده‌های سه ساله، در پایان خرداد امسال همچنان سهم سپرده‌های سه ساله از کل نقدینگی (۱۹/۶ درصد) کمتر از سهم سپرده‌های کوتاه‌مدت از کل نقدینگی (۲۱/۱ درصد) است. این امر نشان‌دهنده افق سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت افراد و تمایل به سرمایه‌گذاری در بازارهای پربازده‌تر است.

با توجه به تصمیم مجمع عمومی بانک مرکزی در خصوص تغییر نرخ تسعیر دارایی‌ها و بدهی‌های ارزی این نهاد پولی، به نظر می‌رسد از اسفند سال ۱۴۰۲ به بعد اقلام مذکور با نرخ ارز موزون پایان سال ۱۴۰۲ به ریال تبدیل شده باشند. همچنین به منظور افزایش کیفیت آرایه داده‌های آماری، طبقه‌بندی اجزای پایه پولی نیز بازنگری و گزارش اجزای این متغیر پولی از سال ۱۴۰۰ به بعد طبق طبقه‌بندی جدید بروزسانی شده است. بر اساس آخرین داده‌های بانک مرکزی از متغیرهای عمده پولی، پایه پولی در پایان خرداد امسال به ۱۱،۱۳۰ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به خرداد ۱۴۰۲ معادل ۲۳/۳ درصد رشد داشته است. بررسی تحولات اجزای پایه پولی نشان می‌دهد خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی در خرداد ۱۴۰۳ نسبت به زمان مشابه سال قبل از آن بیش از ۶ برابر شده که دلیل اصلی آن تغییر نرخ تسعیر ارز بوده است. همچنین باید توجه داشت که در طبقه‌بندی جدید اجزای پایه پولی، به دلیل حذف

۱. در تقسیم‌بندی قدیم اجزای پایه پولی، خالص دارایی‌های خارجی در خرداد ۱۴۰۲ معادل ۵،۷۹۴/۲ هزار میلیارد ریال است که این رقم پس از بازنگری در طبقه‌بندی اجزای پایه پولی به ۳،۰۱۵/۲ هزار میلیارد ریال کاهش یافته است.

۲. اگر معادل دلاری خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی بر اساس نرخ ارز موزون (هر دلار آمریکا معادل ۳۷۷ هزار ریال در پایان اسفند ۱۴۰۲) محاسبه شود، این متغیر در پایان خرداد ۱۴۰۳ حدود ۵ میلیارد دلار برآورد شده که در مقایسه با رقم ۷۱ میلیارد دلاری آن در خرداد ۱۴۰۲ (بر اساس طبقه‌بندی جدید با نرخ تسعیر ۴۲ هزار ریال به ازای هر دلار آمریکا) حدود ۳۰ درصد کمتر است.

جدول ۹. خلاصه دارایی‌ها و بدهی‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی (هزار میلیارد ریال)

شرح	مانده در پایان دوره			سهم گروه‌های بانکی در خرداد ۱۴۰۳			درصد تغییر خرداد ۱۴۰۳ نسبت به	
	خرداد ۱۴۰۲	اسفند ۱۴۰۲	خرداد ۱۴۰۳	تجاری دولتی	تخصصی دولتی	غیردولتی و غیربانکی	اسفند ۱۴۰۲	خرداد ۱۴۰۲
دارایی‌ها (به غیر از اقلام زیر خط)	۱۱۰,۸۲۹/۰	۱۴۲,۰۲۲/۳	۱۵۸,۸۲۲/۹	۳۵,۶۹۷/۷	۲۳,۶۸۴/۷	۹۹,۴۴۰/۵	۱۱/۸	۴۳/۳
دارایی‌های خارجی	۲۱,۰۴۵/۴	۲۳,۸۵۴/۱	۳۷,۸۰۷/۹	۴,۹۲۹/۰	۹,۰۷۰/۸	۲۳,۸۰۸/۱	۵۸/۵	۷۹/۶
اسکناس و مسکوک	۲۱۴/۵	۱۹۱/۹	۲۱۹/۴	۸۱/۲	۲۰/۶	۱۱۷/۶	۱۴/۳	۲/۳
سپرده نزد بانک مرکزی	۷,۶۱۴/۸	۹,۲۴۵/۶	۹,۴۷۵/۰	۲,۴۷۵/۷	۶۲۱/۰	۶,۳۷۸/۳	۲/۵	۲۴/۴
بدهی بخش دولتی	۸,۰۷۶/۳	۹,۷۴۹/۴	۱۰,۸۰۶/۲	۵,۰۹۰/۷	۱,۸۶۰/۱	۳,۸۵۵/۴	۱۰/۸	۳۳/۸
بدهی بخش غیردولتی	۵۲,۹۳۶/۷	۶۶,۵۰۹/۰	۶۹,۳۲۲/۷	۱۴,۳۸۴/۹	۹,۶۸۳/۷	۴۵,۲۹۰/۱	۴/۲	۳۱/۰
سایر دارایی‌ها	۲۰,۹۴۱/۳	۳۲,۴۷۲/۳	۳۱,۱۹۱/۷	۸,۷۷۲/۲	۲,۴۲۸/۵	۱۹,۹۹۱/۰	-۳/۹	۴۸/۹
بدهی‌ها (به غیر از اقلام زیر خط)	۱۱۰,۸۲۹/۰	۱۴۲,۰۲۲/۳	۱۵۸,۸۲۲/۹	۳۵,۶۹۷/۷	۲۳,۶۸۴/۷	۹۹,۴۴۰/۵	۱۱/۸	۴۳/۳
سپرده‌های بخش غیردولتی	۶۴,۶۶۰/۱	۷۷,۳۰۵/۷	۸۲,۱۰۴/۰	۲۱,۰۴۹/۹	۷,۵۱۴/۳	۵۳,۵۳۹/۸	۶/۲	۲۷/۰
بدهی به بانک مرکزی	۳,۹۳۳/۳	۷,۷۱۳/۵	۶,۶۸۴/۸	۲,۳۳۵/۷	۱,۴۱۹/۸	۲,۹۲۹/۳	-۱۳/۳	۷۰/۰
وام‌ها و سپرده‌های بخش دولتی	۴۸۴/۱	۳۹۲/۰	۱,۹۸۷/۶	۲۸۹/۴	۱۴۱/۲	۱,۵۵۷/۰	۴۰/۷	۳۱۰/۶
حساب سرمایه	۱,۹۵۱/۲	۲,۵۹۹/۶	۳,۰۰۹/۹	-۷۷۸/۲	۱,۰۳۲/۹	۲,۷۵۵/۲	۱۵/۸	۵۴/۳
وام‌ها و سپرده‌های ارزی	۱۷,۷۱۵/۹	۲۰,۴۷۹/۷	۳۲,۴۱۱/۷	۵,۳۲۹/۴	۷,۸۵۱/۰	۱۹,۲۳۱/۳	۵۸/۳	۸۳/۰
سایر بدهی‌ها	۲۲,۰۸۴/۴	۳۳,۵۳۱/۸	۳۲,۶۲۴/۹	۷,۶۱۶/۰	۵,۷۲۵/۵	۱۹,۴۲۷/۹	-۲/۷	۴۷/۷

مآخذ: بانک مرکزی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی

کسر سپرده قانونی بانک‌ها نزد بانک مرکزی، نسبت تسهیلات به سپرده در پایان خرداد سال جاری ۸۴/۰ درصد محاسبه می‌شود که نسبت به مقطع مشابه سال گذشته تغییری نداشته است. جدول ۱۰ مانده کل تسهیلات اعطایی و سپرده‌های ارزی و ریالی سیستم بانکی را در پایان بهار ۱۴۰۳ نشان می‌دهد.

بر اساس آخرین گزارش بانک مرکزی، در پایان خرداد ۱۴۰۳، کل مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها به ۸۰,۳۲۹/۳ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به رقم ۵۷,۷۶۷/۴ هزار میلیارد ریالی در زمان مشابه سال قبل معادل ۳۹/۰ درصد رشد کرده است. همچنین کل مانده سپرده‌ها در مدت مشابه به ۱۰۴,۷۹۸/۵ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به خرداد سال ۱۴۰۲ معادل ۳۷/۷ درصد افزایش نشان می‌دهد. پس از

جدول ۱۰. مانده تسهیلات و سپرده‌های ارزی و ریالی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری در پایان دوره (هزار میلیارد ریال)

شرح	خرداد ۱۴۰۲	خرداد ۱۴۰۳	درصد تغییر
تسهیلات	۵۷,۷۶۷/۴	۸۰,۳۲۹/۳	۳۹/۰
سپرده‌ها	۷۶,۰۷۹/۳	۱۰۴,۷۹۸/۵	۳۷/۷
سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی	۶۸,۷۴۶/۵	۹۵,۵۶۲/۲	۳۹/۰
نسبت تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی (درصد)	۸۴/۰	۸۴/۰	-

مآخذ: بانک مرکزی ایران، آمارهای بانکی

که از ابتدای سال تا پایان مرداد ۱۴۰۳، بیشترین سهم از کل تسهیلات اعطایی به صاحبان کسب‌وکار (حقیقی و حقوقی) متعلق به بخش صنعت و معدن با ۳۹/۰ درصد و پس از آن بخش خدمات با ۳۷/۹ درصد بوده است. همچنین در میان اهداف تسهیلات، تأمین سرمایه در گردش مانند دوره‌های قبیل همچنان پیش‌تاز بوده و به ترتیب با ۷۵/۴ درصد و ۵۷/۱ درصد، بیشترین سهم را در تسهیلات پرداخت شده به صاحبان کسب‌وکار و کل تسهیلات اعطایی از آن خود کرده است.

در پنج ماه نخست سال ۱۴۰۳ معادل ۲۲,۹۵۶/۷ هزار میلیارد ریال تسهیلات از سوی نظام بانکی به بخش‌های مختلف پرداخت شده است که نسبت به مدت مشابه سال ۱۴۰۲ معادل ۲۳/۹ درصد افزایش یافته است. در دوره پنج ماهه مورد بررسی ۷۵/۶ درصد از کل تسهیلات پرداختی معادل ۱۷,۳۶۳/۱ هزار میلیارد ریال به صاحبان کسب‌وکار (حقیقی و حقوقی) و ۲۴/۴ درصد معادل ۵,۵۹۳/۶ هزار میلیارد ریال به مصرف‌کنندگان نهایی (خانوارها) تخصیص داده شده است. بررسی سهم تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش‌های مختلف نشان می‌دهد

۷. وضعیت مالی دولت

در هنگام تهیه این گزارش هیچ اطلاعات رسمی از صورت وضعیت عملکرد منابع و مصارف عمومی بودجه در سال ۱۴۰۳ منتشر نشده و آمار و اطلاعات استفاده شده در این گزارش، به استناد انعکاس آمار در اخبار دیوان محاسبات کشور و سایر منابع غیررسمی است. بر این اساس، کل منابع و مصارف عمومی دولت در پنج ماهه نخست سال ۱۴۰۳ به ترتیب برابر با ۹,۷۱۵/۰ هزار میلیارد ریال و ۱۰,۴۷۰/۰ هزار میلیارد ریال بوده است. نسبت عملکرد منابع عمومی به رقم مصوب پنج ماهه قانون بودجه در سال ۱۴۰۳ معادل ۹۱/۰ درصد بوده و در مقابل، این نسبت برای مصارف عمومی به ۹۸/۱ درصد بالغ شده است. اختلاف حدود ۷/۱ واحد درصدی تحقق منابع و مصارف عمومی در این مدت منجر به کسری تراز شکلی به مبلغ ۷۵۵/۰ هزار میلیارد ریال شده است. طبق گزارش دیوان محاسبات کشور، این کسری با استفاده از ظرفیت‌های مدیریت منابع خزانه‌داری تأمین شده است. این ظرفیت‌ها می‌توانند شامل ماده ۱۲۵ قانون محاسبات عمومی (برداشت از حساب شرکت‌های دولتی نزد خزانه که باید تا پایان سال به شرکت‌های دولتی عودت داده شود) و همچنین استفاده از تنخواه‌گردان خزانه باشند.

افزون بر این، واگذاری دارایی‌های مالی در این مدت بخش دیگری از کسری تراز عملیاتی و ناترازی بودجه را جبران کرده است. در واقع خالص واگذاری دارایی‌های مالی در پنج ماهه نخست سال ۱۴۰۳ با مازاد ۵۵۸/۷ هزار میلیارد ریالی روبه‌رو شده است. بر اساس داده‌های منتشر شده از حراج اوراق مرابحه دولتی توسط بانک مرکزی، تأمین مالی کسری بودجه از طریق انتشار اوراق بدهی دولتی در پنج ماهه نخست سال ۱۴۰۳ تحقق ۱۱۰/۲ درصدی را نسبت به مصوب پنج ماهه قانون داشته و به رقمی در حدود ۱,۱۶۹ هزار میلیارد ریال بالغ شده است. همچنین واگذاری شرکت‌های دولتی در حدود ۱۲۰ هزار میلیارد ریال برای این مدت عنوان شده است. در سوی مقابل، تملک دارایی‌های مالی به واسطه انتشار گسترده اوراق بدهی دولتی در سال‌های گذشته، نسبت عملکرد به مصوب پنج ماهه ۸۰/۳ درصدی را ثبت کرده و به حدود ۹۴۸ هزار میلیارد ریال رسیده است. با توجه به این که در میان زیرمجموعه‌های تملک دارایی‌های مالی، صرفاً داده‌های بازپرداخت اصل اوراق مالی سررسید شده در سال جاری در دسترس‌اند، جهت محاسبه کل تملک دارایی‌های مالی، سایر زیرمجموعه‌های این ردیف (شامل بازپرداخت اصل تسهیلات بانکی، اعتبارات موضوع واگذاری سهام و موارد مشابه دیگر) معادل مصوب پنج ماهه نخست سال ۱۴۰۳ لحاظ شده‌اند. جدول ۱۱ وضعیت عملکرد مالی دولت در پنج ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۳ را به تصویر می‌کشد.

در پنج ماهه نخست سال ۱۴۰۳، حدود ۵,۴۲۸/۰ هزار میلیارد ریال درآمدهای عمومی (شامل درآمدهای مالیاتی، گمرکی و سایر) نصیب دولت شده که نشان‌دهنده تحقق ۸۱/۵ درصدی نسبت به مصوب پنج ماهه قانون بودجه ۱۴۰۳ است و با توجه به هزینه‌کرد جاری دولت (۹,۰۶۶/۷ هزار میلیارد ریال)، کسری تراز عملیاتی در این دوره به ۳,۶۳۸/۷ هزار میلیارد ریال بالغ شده است. در این میان عملکرد اعتبارات هزینه‌ای حدود ۱۵/۸ درصد بیشتر از رقم مصوب پنج ماهه قانون بودجه ۱۴۰۳ بوده است.

واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای (با توجه به بهبود میزان صادرات نفت ایران) در این مدت به ۲,۷۸۰/۰ هزار میلیارد ریال رسیده تا تحقق ۱۰۳/۵ درصدی را در پنج ماهه نخست سال ۱۴۰۳ داشته باشد. عملکرد واگذاری اموال منقول و غیرمنقول حدود ۲۰ هزار میلیارد ریال عنوان شده است که تحقق ۷/۸ درصدی را نسبت به مصوب پنج ماهه قانون بودجه ۱۴۰۳ نشان داده و از ناتوانی دولت در این واگذاری‌ها حکایت دارد. تحقق درآمدهای نفتی در این مدت بالغ بر ۱۱۳/۷ درصد ثبت شده است. در سوی مقابل، تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (اعتبارات عمرانی) با عملکرد حدود ۴۵۵ هزار میلیارد ریالی، تحقق ۲۷/۳ درصدی نسبت به مصوب پنج ماهه سال جاری داشته است. بر این اساس، تراز سرمایه‌ای (خالص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای) دچار مازاد ۲,۳۲۵/۰ هزار میلیارد ریالی شده است که به مصرف هزینه‌های جاری دولت و تأمین کسری تراز عملیاتی رسیده است.

جدول ۱۱. عملکرد مالی دولت در پنج ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۳ (هزار میلیارد ریال - درصد)

عنوان	قانون بودجه سال ۱۴۰۳	مصوب پنج دوازدهم بودجه ۱۴۰۳	عملکرد پنج ماهه ۱۴۰۳	نسبت عملکرد به مصوب پنج ماهه ۱۴۰۳	سهم اجزا از عملکرد منابع و مصارف عمومی پنج ماهه ۱۴۰۳
منابع	۲۵,۶۲۰/۴	۱۰,۶۷۵/۲	۹,۷۱۵/۰	۹۱/۰	۱۰۰/۰
درآمدهای عمومی	۱۵,۹۸۳/۰	۶,۶۵۹/۶	۵,۴۲۸/۰	۸۱/۵	۵۵/۹
مالیاتی	۱۲,۲۲۰/۰	۵,۰۹۱/۷	۴,۰۶۸/۰	۷۹/۹	۴۱/۹
مالیات اشخاص حقوقی	۴,۶۸۷/۵	۱,۹۵۳/۱	۱,۹۷۶/۳	۱۰۱/۲	۲۰/۳
مالیات بر درآمدها	۱,۸۹۷/۱	۷۹۰/۵	۷۷۵/۹	۹۸/۲	۸/۰
مالیات بر ثروت	۴۰۰/۸	۱۶۷/۰	۹۸/۸	۵۹/۲	۱/۰
مالیات بر کالاها و خدمات	۵,۲۳۴/۶	۲,۱۸۱/۱	۱,۲۱۷/۰	۵۵/۸	۱۲/۵
گمرکی*	۱,۴۲۵/۰	۵۹۳/۷	۵۳۹/۸	۹۰/۹	۵/۶
سایر درآمدها	۲,۳۳۸/۰	۹۷۴/۲	۸۲۰/۲	۸۴/۲	۸/۴
واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۶,۴۴۵/۶	۲,۶۸۵/۷	۲,۷۸۰/۰	۱۰۳/۵	۲۸/۶
نفت و فرآورده‌های نفتی	۵,۸۲۷/۴	۲,۴۲۸/۱	۲,۷۶۰/۰	۱۱۳/۷	۲۸/۴
فروش و واگذاری اموال منقول و غیرمنقول و طرح‌های عمرانی	۶۱۸/۲	۲۵۷/۶	۲۰/۰	۷/۸	۰/۲
واگذاری دارایی‌های مالی	۳,۱۹۱/۸	۱,۳۲۹/۹	۱,۵۰۷/۰	۱۱۳/۳	۱۵/۵
فروش و واگذاری اوراق مالی اسلامی	۲,۵۴۶/۰	۱,۰۶۰/۸	۱,۱۶۸/۹	۱۱۰/۲	۱۲/۰
واگذاری شرکت‌های دولتی	۶۰۰/۰	۲۵۰/۰	۱۲۰/۰	۴۸/۰	۱/۲
سایر**	۴۵/۸	۱۹/۱	۲۱۸/۱	۱,۱۴۲/۸	۲/۲
مصارف	۲۵,۶۲۰/۴	۱۰,۶۷۵/۲	۱۰,۴۷۰/۰	۹۸/۱	۱۰۰/۰
اعتبارات هزینه‌ای	۱۸,۷۸۷/۴	۷,۸۲۸/۱	۹,۰۶۶/۷	۱۱۵/۸	۸۶/۶
تملك دارایی‌های سرمایه‌ای	۴,۰۰۰/۰	۱,۶۶۶/۷	۴۵۵/۰	۲۷/۳	۴/۳
تملك دارایی‌های مالی***	۲,۸۳۳/۰	۱,۱۸۰/۴	۹۴۸/۳	۸۰/۳	۹/۱
تراز عملیاتی	-۲,۸۰۴/۴	-۱,۱۶۸/۵	-۳,۶۳۸/۷	۳۱۱/۴	-
خالص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۲,۴۴۵/۶	۱,۰۱۹/۰	۲,۳۲۵/۰	۲۲۸/۲	-
خالص واگذاری دارایی‌های مالی	۳۵۸/۸	۱۴۹/۵	۵۵۸/۷	۳۷۳/۷	-

مأخذ: قانون بودجه سال ۱۴۰۳؛ خبرگزاری تسنیم؛ خبرگزاری فارس؛ روزنامه دنیای اقتصاد؛ سازمان امور مالیاتی کشور؛ مرکز مدیریت بدهی‌های عمومی و روابط مالی دولت.

* با توجه به عدم دسترسی به داده‌های عملکرد پنج ماهه نخست سال ۱۴۰۳ برای این ردیف، رقم مربوط به عملکرد پنج ماهه نخست سال ۱۴۰۳ بر اساس داده‌های موجود برای شش ماهه نخست سال ۱۴۰۳ برآورد شده است.

** با توجه به عدم دسترسی به ردیف‌هایی از قبیل برگشتی پرداخت‌های سال‌های قبل و دریافت اصل وام‌ها و کمک‌های بلاعوض، عملکرد آنها معادل مصوب پنج ماهه نخست ۱۴۰۳ لحاظ شده است.
*** در میان زیرمجموعه‌های این ردیف، صرفاً داده‌های عملکردی بازپرداخت اصل اوراق مالی سررسیدشده در سال جاری در دسترس‌اند و جهت محاسبه عملکرد این ردیف در پنج ماهه نخست ۱۴۰۳، سایر زیرمجموعه‌های این ردیف (شامل بازپرداخت اصل تسهیلات بانکی، اعتبارات موضوع واگذاری سهام و موارد مشابه دیگر) معادل مصوب پنج ماهه نخست سال ۱۴۰۳ لحاظ شده‌اند.

بگیریم، کل درآمد ریالی ناشی از کاهش سهم صندوق توسعه ملی و تخصیص آن به بودجه عمومی حدود ۳,۳۰۸/۱ هزار میلیارد ریال برآورد خواهد شد.

در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ کل درآمدهای مالیاتی (با احتساب حقوق ورودی) برابر با ۱۳,۶۴۵/۰ هزار میلیارد ریال برآورد شد که ۴۸/۸ درصد آن را مالیات غیرمستقیم (مالیات بر کالاها و خدمات) و ۵۱/۲ درصد را مالیات مستقیم (مالیات اشخاص حقوقی، مالیات بر درآمدها و مالیات بر ثروت) تشکیل می‌دهد. به این ترتیب برای نیمه نخست سال ۱۴۰۳ کل درآمد مالیاتی (با احتساب حقوق ورودی) حدود ۶,۸۲۲/۵ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه در نظر گرفته شد. اطلاعات منتشرشده از سوی سازمان امور مالیاتی و منابع غیررسمی حکایت از تحقق ۸۴/۷ درصدی کل درآمدهای مالیاتی نسبت به رقم مصوب شش ماهه قانون بودجه ۱۴۰۳ دارد. در این مدت مالیات‌های مستقیم نسبت عملکرد به مصوب ۳/۲ درصدی را ثبت کرده است. در زیرمجموعه مالیات‌های مستقیم، مالیات بر درآمد بالاترین نسبت عملکرد به مصوب شش ماهه (۱۰۶/۱ درصد) را ثبت کرده است. مالیات حقوق کارکنان بخش خصوصی با نسبت عملکرد به مصوب ۱۳۴/۸ درصدی بالاترین نسبت را در میان اجزای مالیات بر درآمد تجربه کرده است. از سوی دیگر، مالیات

اگرچه استقرار دولت از سهم صندوق توسعه ملی در فروش نفت (زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی) در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ ممنوع شده بود، اما در پنج ماهه نخست سال ۱۴۰۳ حدود ۲۰ هزار میلیارد ریال از منابع این صندوق برداشت و صرف امور جاری دولت شده است. البته در منابع غیررسمی برداشت از صندوق توسعه ملی در حدود ۱۵ هزار میلیارد ریال عنوان شده و ادعا شده است که این مقدار منابع مربوط به ۲۰ واحد درصدی است که از سهم صندوق توسعه ملی در سنوات گذشته گرفته شده و در این پنج ماهه وصول شده است. با این حال بر اساس صورت وضعیت اعلامی کل منابع و مصارف عمومی از سوی دیوان محاسبات کشور، به نظر می‌رسد که این مقدار در حدود ۲۰ هزار میلیارد ریال باشد که در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی تحت عنوان سایر آورده شده است. همچنین در پی پیشنهاد رییس جمهور جدید مبنی بر کاهش ۲۰ واحد درصدی سهم صندوق توسعه ملی در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ و موافقت رهبری با آن، بر اساس فروض قانون بودجه سال ۱۴۰۳ برآورد می‌شود که از این محل در هفت ماهه پایانی سال حدود ۷/۷ میلیارد دلار برای دولت درآمد ایجاد شود. چنانچه مبنای نرخ تسعیر این درآمد را منطبق با متوسط نرخ حواله دلار در بازار متشکل ارزی در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ (معادل ۴۲۹/۸ هزار ریال به ازای هر دلار) در نظر

پس از مالیات‌های اتفاقی، مالیات نقل و انتقال املاک با سهم ۳۴/۲ درصدی از مجموع مالیات بر ثروت، بالاترین نسبت عملکرد به مصوب (۸۵/۵ درصد) را در میان اجزای مالیات بر ثروت داشته است. این ردیف نسبت به دوره مشابه سال قبل رشد ۲۷/۵ درصدی را تجربه کرده است. از طرف دیگر، مالیات بر نقل و انتقال سهام با درصد تحقق ۳۴/۲ درصدی نسبت به مصوب شش ماهه نخست سال ۱۴۰۳، حدود ۲۴/۷ هزار میلیارد ریال عملکرد داشته که نسبت به نیمه نخست سال ۱۴۰۲ کاهش ۵۹/۳ درصدی را نشان می‌دهد.

مالیات‌های غیرمستقیم در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ نسبت عملکرد به مصوب ۶۵/۲ درصدی را ثبت کرده‌اند. در این میان، مالیات بر کالاها و خدمات در این مدت حدود ۵۸/۲ درصد محقق شده و با رشد ۲۸/۰ درصدی نسبت به دوره مشابه سال ۱۴۰۲، به ۱،۵۲۱/۹ هزار میلیارد ریال رسیده است. مالیات بر ارزش افزوده که سهم ۶۳/۸ درصدی از کل مالیات بر کالاها و خدمات در نیمه نخست سال جاری داشته، تحقق ۵۱/۸ درصدی (معادل ۹۷۱/۵ هزار میلیارد ریال) را نسبت به مصوب نیمه نخست قانون بودجه سال ۱۴۰۳ ثبت کرده است. مالیات بر واردات به عنوان زیرمجموعه دیگر مالیات‌های غیرمستقیم در این مدت نسبت عملکرد به مصوب قابل توجه ۹۱/۰ درصدی را ثبت کرده تا سهم ۱۱/۲ درصدی از کل درآمدهای مالیاتی داشته باشد. این درآمد مالیاتی نسبت به دوره مشابه سال قبل با رشد ۱۲۹/۰ درصدی همراه بوده که علاوه بر افزایش نرخ ارز مبنای محاسبه حقوق ورودی، احتمالاً از رشد واردات خودرو نیز تأثیر گرفته است. جدول ۱۲ عملکرد درآمدهای مالیاتی را در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ به تصویر می‌کشد.

حقوق کارکنان بخش عمومی با سهم ۲۰/۲ درصدی از کل مالیات بر درآمد در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ به ۲۰۳/۱ هزار میلیارد ریال رسیده است که در مقایسه با دوره مشابه سال قبل از رشد ۴۸/۵ درصدی حکایت دارد و نسبت عملکرد به مصوب ۱۰۷/۴ درصدی را ثبت کرده است. همچنین ردیف مالیات بر مشاغل در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ افزایش ۲۹/۸ درصدی را نسبت به مدت مشابه سال قبل تجربه کرده تا سهم ۳۴/۰ درصدی از مالیات بر درآمد داشته و نسبت عملکرد به مصوب حدوداً ۸۶/۰ درصدی را ثبت کند.

مالیات اشخاص حقوقی در شش ماهه نخست سال جاری با تحقق ۱۰۵/۸ درصدی نسبت به مصوب شش ماهه قانون ۱۴۰۳ به ۲،۴۷۹/۰ هزار میلیارد ریال بالغ شده که ۸۶/۸ درصد (معادل ۲،۱۵۲/۸ هزار میلیارد ریال) از این مقدار متعلق به مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی است. علاوه بر این، مالیات عملکرد شرکت‌های دولتی با نسبت عملکرد به مصوب ۲۰۰/۷ درصدی بالاترین نسبت را در میان اجزای مالیات اشخاص حقوقی تجربه کرده است.

مالیات بر ثروت با نسبت عملکرد به مصوب ۵۹/۳ درصدی، کاهش ۱۶/۰ درصدی را نسبت به عملکرد نیمه نخست سال ۱۴۰۲ تجربه کرده و به حدود ۱۱۸/۹ هزار میلیارد ریال بالغ شده است. در این مدت، ردیف مالیات‌های اتفاقی با نسبت عملکرد به مصوب شش ماهه ۱۰۴/۸ درصدی، بالاترین نسبت عملکرد به مصوب را در میان اجزای مالیات بر ثروت داشته است، اگرچه سهم آن از کل مالیات بر ثروت ناچیز و در حدود ۰/۴ درصد بوده است.

جدول ۱۲. عملکرد درآمدهای مالیاتی در شش ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۳ (هزار میلیارد ریال-درصد)

عنوان	قانون بودجه سال ۱۴۰۳	مصوب شش دوازدهم ۱۴۰۳	عملکرد شش ماهه ۱۴۰۲	عملکرد شش ماهه ۱۴۰۳	رشد شش ماهه ۱۴۰۳ به شش ماهه ۱۴۰۲	نسبت عملکرد به مصوب شش ماهه ۱۴۰۳	سهم اجزا از کل درآمد مالیاتی در شش ماهه ۱۴۰۳
درآمدهای مالیاتی	۱۳،۶۴۵/۰	۶،۸۲۲/۵	۳،۷۲۵/۲	۵،۷۷۵/۳	۵۵/۰	۸۴/۷	۱۰۰/۰
مالیات مستقیم	۶،۹۸۵/۴	۳،۴۹۲/۷	۲،۲۵۲/۴	۳،۶۰۴/۶	۶۰/۰	۱۰۳/۲	۶۲/۴
مالیات اشخاص حقوقی	۴،۶۸۷/۵	۲،۳۴۳/۸	۱،۴۴۸/۱	۲،۴۷۹/۰	۷۱/۲	۱۰۵/۸	۴۲/۹
مالیات بر درآمد	۱،۸۹۷/۱	۹۴۸/۶	۶۶۲/۹	۱،۰۰۶/۸	۵۱/۹	۱۰۶/۱	۱۷/۴
مالیات بر ثروت	۴۰۰/۸	۲۰۰/۴	۱۴۱/۵	۱۱۸/۹	-۱۶/۰	۵۹/۳	۲/۱
مالیات غیرمستقیم	۶،۶۵۹/۶	۳،۳۲۹/۸	۱،۴۷۲/۸	۲،۱۷۰/۷	۴۷/۴	۶۵/۲	۳۷/۶
مالیات بر کالاها و خدمات	۵،۲۳۴/۶	۲،۶۱۷/۳	۱،۱۸۹/۴	۱،۵۲۱/۹	۲۸/۰	۵۸/۲	۲۶/۴
مالیات بر واردات	۱،۴۲۵/۰	۷۱۲/۵	*۲۸۳/۳	۶۴۸/۷	۱۲۹/۰	۹۱/۰	۱۱/۲

مأخذ: قانون بودجه سال ۱۴۰۳؛ سازمان امور مالیاتی کشور؛ مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، تارنمای اخبار گمرکی-اقتصادی، «درآمدهای گمرکی در نیمه اول سال ۱۴۰۳ افزایش یافت»

* با توجه به عدم دسترسی به داده‌های عملکرد شش ماهه نخست سال ۱۴۰۲ برای این ردیف، اختلاف بین داده‌های چهار ماهه و هفت ماهه نخست سال ۱۴۰۲ (داده‌های در دسترس) تقسیم بر ۳ شده و به عنوان داده مرزاد و شهریور ماه لحاظ و به عملکرد چهارماهه نخست ۱۴۰۲ اضافه شده است.

کرده است.

در این فرآیند تا انتهای شهریورماه سال جاری در ۲۱ مرحله حراج، ۱،۶۹۰/۰ هزار میلیارد ریال اوراق مراجه بدهی دولتی با نماد «اراد» منتشر شد که عرضه آن در این ۲۱ مرحله به طور تجمعی به حدود ۵،۳۳۱/۴ هزار میلیارد ریال بالغ شد. این عرضه با تقاضای ۷۶۴/۶ هزار میلیارد ریالی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی مواجه شد و نهایتاً وزارت امور اقتصادی و دارایی به عنوان عامل اصلی تصمیم‌گیرنده، با ۷۶۳/۷ هزار میلیارد ریال آن موافقت کرد. علاوه بر این، ۷۰۷/۷ هزار میلیارد ریال از اوراق بدهی دولتی موضوع حراج، نهایتاً در بازار سرمایه

انتشار اوراق بدهی دولتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ با افزایش ۶۱/۳ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۲ در سطح ۲،۵۴۶/۰ هزار میلیارد ریال برای کل سال تصویب شد. با این حال انتشار اوراق بدهی دولتی در سال ۱۴۰۲ حدود ۳،۵۱۳ هزار میلیارد ریال تحقق یافته بود. بنابراین انتشار اوراق بدهی در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ نسبت به عملکرد سال ۱۴۰۲ حتی کاهش ۲۷/۵ درصدی را تجربه کرد و انتظار می‌رود در سال ۱۴۰۳ نیز حجم انتشار اوراق بسیار فراتر از ارقام مصوب قانون بودجه محقق شود. در سال جاری، بانک مرکزی با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی از دهه دوم اردیبهشت‌ماه شروع به برگزاری حراج هفتگی اوراق بدهی دولتی در بازار بین بانکی (بازار پول) و بازار سرمایه

روز سرسید) معامله شده‌اند.

از طرف دیگر، بر اساس گزارش خزانه‌داری کل کشور، میزان خرید اوراق بدهی دولتی توسط بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در این مدت برابر با ۱,۱۴۰/۲ هزار میلیارد ریال عنوان شده است که کاملاً متفاوت با ارقام درج شده در گزارش‌های بانک مرکزی است. مقایسه این رقم با عملکرد حراج اوراق بدهی دولتی در گزارش بانک مرکزی گویای آن است که بانک‌ها حدود ۳۷۶/۶ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی دولتی را به جای خرید مستقیم از کارگزاری بانک مرکزی در بازار پول، به صورت غیرمستقیم از بازار سرمایه خریداری کرده‌اند تا سهم بانک‌ها از خرید اوراق بدهی منتشرشده در سال ۱۴۰۳ به حدود ۷۷/۵ درصد برسد. جدول ۱۳ وضعیت عرضه، تقاضا و معاملات ثبت شده اوراق بدهی دولتی را در فرآیند حراج در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ نشان می‌دهد.

(سامانه مظنه‌گیری سازمان بورس و اوراق بهادار و فرآیند پذیره‌نویسی بدون متعهد پذیره‌نویسی) به فروش رسید. بر این اساس، کل اوراق بدهی دولتی معامله شده در فرآیند حراج در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ معادل ۱,۴۷۱/۴ هزار میلیارد ریال بود که نسبت به نیمه نخست سال ۱۴۰۲ از افزایش حدوداً ۴ برابری حکایت دارد. در واقع در دوره مشابه سال گذشته در این فرآیند حدود ۳۷۱/۲ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی دولت واگذار شده بود. شایان ذکر است که ارقام اوراق بدهی معامله شده با لحاظ کسر از قیمت در فرآیند حراج عنوان شده است. به عبارت دیگر، از کل مبلغ انتشار اوراق بدهی دولتی در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ (۱,۶۹۰/۰ هزار میلیارد ریال)، حدود ۸ درصد آن معادل ۱۳۳/۳ هزار میلیارد ریال به فروش نرفته است و از ۱,۵۵۶/۷ هزار میلیارد ریال ارزش اسمی اوراق فروش رفته، تأمین مالی دولت تنها حدود ۱,۴۷۱/۴ هزار میلیارد ریال بوده و حدود ۸۵/۳ هزار میلیارد ریال آن بابت بهره از قیمت کسر شده و اوراق در قیمت‌هایی پایین‌تر از ارزش اسمی (ارزش در

جدول ۱۳. صورت وضعیت انتشار اوراق بدهی نقدی دولت در حراج بازار پول و سرمایه در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ (هزار میلیارد ریال-درصد)

ماه	۱۴۰۲			۱۴۰۳			رشد نقطه به نقطه	رشد	رشد
	میزان عرضه اولیه	میزان تقاضای بانک‌ها در حراج	میزان معاملات حراج در بازار پول	میزان عرضه اولیه	میزان تقاضای بانک‌ها در حراج	میزان معاملات حراج در بازار پول			
اردیبهشت	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۱,۰۴۸/۶	۰/۰	۰/۰	-	-	-
خرداد	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۱,۶۶۵/۲	۰/۰	۰/۰	-	-	-
تیر	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۷۹۲/۹	۰/۰	۰/۰	-	-	-
مرداد	۸۷۴/۲	۲۵۶/۵	۱۴۸/۴	۱,۰۱۷/۳	۲۰۶/۹	۵۸/۵	۱۱۸/۸	۱۲۰/۲	۱۱۸/۳
شهریور	۶۲۸/۹	۰/۰	۰/۰	۸۰۷/۴	۱۶۴/۳	۱۶۴/۳	۸۴/۱	۴۱/۰	-
جمع نیمه نخست سال	۱,۵۰۳/۱	۲۵۶/۵	۱۴۸/۴	۵,۳۳۱/۴	۳۷۱/۲	۲۲۲/۸	۲۹۶/۴	۲۱۷/۶	۴۱۴/۵

مآخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش هفتگی حراج اوراق بدهی دولت

بدهی دولتی از سوی بانک مرکزی در عرضه اولیه ممنوع بوده و رقم ذکر شده برای خالص خرید بانک مرکزی صرفاً مربوط به بازار ثانویه است. بانک‌ها نیز که از نیمه دوم مردادماه تا انتهای اسفندماه ۱۴۰۰، بیشتر به عنوان فروشنده اوراق بدهی در بازار ثانویه فعالیت داشتند (انباشت خالص خرید منفی ۵۵۶/۳ هزار میلیارد ریالی در بازارهای اولیه و ثانویه)، در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ عمدتاً در نقش خریدار ظاهر شده و حدود ۱,۴۵۲/۸ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی به صورت خالص از بازارهای اولیه و ثانویه خریداری کردند. این روند در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ نیز تداوم یافته، به گونه‌ای که بانک‌ها در این مدت حدود ۴۰۰/۷ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی دولتی را به صورت خالص از بازارهای اولیه و ثانویه خریداری کرده‌اند. به این ترتیب، انباشت خالص خرید اوراق بدهی دولتی توسط بانک‌ها از نیمه دوم مردادماه ۱۴۰۰ تا انتهای شهریورماه ۱۴۰۳ حدود ۱,۲۹۷/۳ هزار میلیارد ریال بوده است.

جدای از فرآیند حراج، دولت به دو شیوه دیگر دست به انتشار اوراق بدهی می‌زند: یکی پذیره‌نویسی اوراق مرابحه همراه با متعهد پذیره‌نویسی در بازار سرمایه (اینجا هم نماد اوراق مربوطه اراد است) و دیگری ارایه اسناد خزانه اسلامی به پیمانکاران طلبکار از دولت با نماد «اخزا». در نیمه نخست سال جاری واگذاری اوراق نقدی و غیرنقدی به این دو شیوه صورت پذیرفته است.

از نیمه دوم مردادماه سال ۱۴۰۰ به این سو، معاملات بازار اوراق بدهی (مجموع بازار اولیه و ثانویه) به تفکیک فعالان اصلی این بازار (دولت، بانک مرکزی، بانک‌ها، صندوق‌ها و سایر) توسط شرکت فرابورس منتشر می‌شود. بر این اساس، از نیمه دوم مردادماه ۱۴۰۰ تا انتهای شهریورماه ۱۴۰۳، انباشت خالص خرید اوراق بدهی دولتی از سوی بانک مرکزی و صندوق‌ها به ترتیب حدود ۲,۷۴۸/۹ هزار میلیارد ریال و ۲,۷۸۸/۶ هزار میلیارد ریال گزارش شده است. باید توجه داشت که خرید اوراق

۸. بازار سرمایه

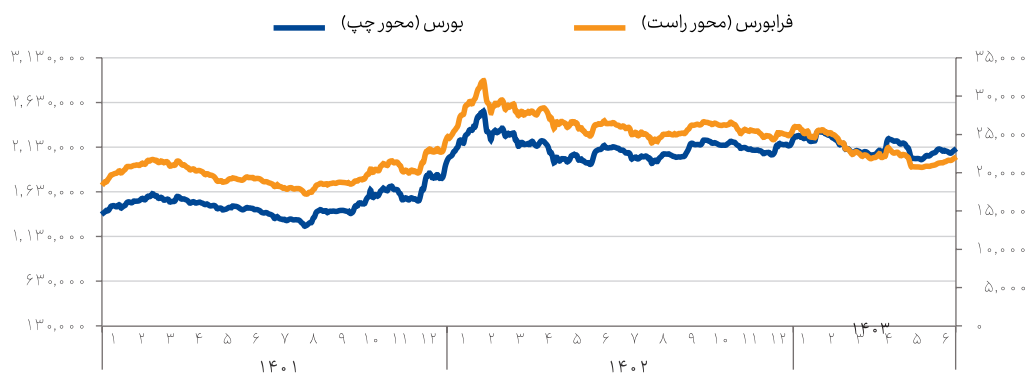
در بهار سال ۱۴۰۳، رخدادهای سیاسی و اقتصادی مختلف بازار سرمایه ایران را با ریسک‌های متعددی مواجه کردند. افزایش تنش‌های منطقه‌ای، درگذشت رییس جمهور و هیأت همراه، کاهش دامنه نوسان بازار سرمایه و افزایش نرخ‌های بهره را می‌توان به عنوان مهمترین محرک‌های نزولی بازار سرمایه در فصل بهار سال جاری قلمداد کرد. در نتیجه این تحولات، شاخص‌های کل بورس اوراق بهادار و فرابورس ایران در فصل بهار ۱۴۰۳ به ترتیب حدود ۶/۹ درصد و ۱۳/۷ درصد کاهش یافتند. بازار سرمایه در فصل دوم سال ۱۴۰۳ نیز رونق چندانی نداشت تا در مجموع نیمه نخست سال ۱۴۰۳، سایه روند نزولی شاخص‌ها بر این بازار سنگینی کند.

وعده‌های اعلامی دولت جدید ایران در تابستان ۱۴۰۳ مبنی بر رفع قیمت‌گذاری دستوری صنایع و تلاش برای الحاق به گروه ویژه اقدام مالی (FATF) و رفع تحریم‌های اقتصادی، چشم‌انداز مثبتی را برای بورس ایران ترسیم کرد. از سوی دیگر، کاهش شکاف نرخ اسکناس دلار بازار آزاد با نرخ حواله دلار در بازار متشکل ارزی - از حدود ۴۷/۹ درصد در فروردین ماه ۱۴۰۳ به حدود ۳۰/۰ درصد در شهریورماه این سال - که در پی افزایش نرخ‌ها در بازار متشکل ارزی رخ داد، با افزایش نرخ تسعیر درآمدهای صادراتی صنایع مختلف - به ویژه صنایع فولادی و پتروشیمی - و همچنین نرخ تسعیر قیمت‌های پایه محصولات پتروشیمی و فولادی در بورس کالا، منجر به بهبود نرخ فروش محصولات و متعاقباً افزایش درآمد عملیاتی این صنایع خواهد شد. بنابراین بازار سرمایه از این محل نیز با چشم‌اندازی مثبت مواجه شد. اما مهمترین عامل منفی اثرگذار بر بازار سرمایه، قطعی‌های مکرر برق در تابستان سال جاری بود. بر اساس گزارش سازمان بورس و اوراق بهادار، در مردادماه سال ۱۴۰۳ نسبت به ماه قبل از آن و در پی قطعی‌های مکرر برق صنایع، میزان مصرف برق صنایع سیمان، آهک و گچ، فلزات اساسی، استخراج کانی‌های فلزی و

محصولات شیمیایی به ترتیب با کاهش‌های ۲۹ درصدی، ۲۸ درصدی، ۱۴ درصدی و ۷ درصدی مواجه شد که طبیعتاً کاهش تولید این صنایع را به همراه دارد. برای مثال، تولید صنعت فلزات اساسی - به عنوان بزرگترین مصرف‌کننده برق در میان صنایع بورسی - در ماه‌های تیر و مرداد ۱۴۰۳ نسبت به خردادماه ۱۴۰۳ به ترتیب ۳۹/۱ درصد و ۴۴/۰ درصد کاهش یافته است.

در نهایت اثر عوامل واقعی منفی در تابستان سال جاری شدیدتر از خوش‌بینی نسبی ایجادشده در پی استقرار دولت جدید بود، به نحوی که شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران در طول این فصل تنها ۲/۶ درصد (کمتر از نرخ تورم تجربه شده در همین دوره) افزایش یافت و شاخص کل فرابورس ایران نه تنها افزایش نیافت، بلکه با تنزل ۰/۱ درصدی مواجه شد. نمودار ۹ تحولات روزانه شاخص‌های کل بورس و فرابورس را از ابتدای سال ۱۴۰۱ تا انتهای نیمه نخست سال ۱۴۰۳ به تصویر می‌کشد.

نمودار ۹. شاخص‌های کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir> و فرابورس ایران، قابل دسترسی در <http://ifb.ir>

به بازار سهام با ۶۶/۶ درصد است. از عوامل کاهش قابل توجه ارزش معاملات سهام بورس اوراق بهادار تهران در نیمه نخست سال ۱۴۰۳، می‌توان به خروج قابل توجه سهامداران خرد و کاهش دامنه نوسان در این بازار اشاره کرد. افزایش ارزش معاملات صندوق‌های قابل معامله در سال ۱۴۰۳ عمدتاً از پذیره‌نویسی صندوق‌های جدید اهرمی و بخشی در بورس اوراق بهادار تهران و همچنین بالاتر بودن نرخ بازدهی صندوق‌های با درآمد ثابت در مقایسه با نرخ بازدهی بازار پول نشأت گرفته است. جدول ۱۴ ارزش معاملات بازارهای مختلف بورس اوراق بهادار تهران را در فصل تابستان و نیمه نخست سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ با هم مقایسه کرده است.

ارزش کل معاملات بورس اوراق بهادار تهران در فصل تابستان سال ۱۴۰۳ به ۴,۰۱۶/۳ هزار میلیارد ریال رسید که حدود ۱۵/۱ درصد نسبت به مدت مشابه سال ۱۴۰۲ کاهش یافته است. بیشترین رشد ارزش معاملات در این مدت مربوط به بازار صندوق‌های قابل معامله با ۳۷/۳ درصد و بیشترین کاهش ارزش معاملات مربوط به بازار سهام با ۵۰/۶ درصد است. اگر به جای فصل تابستان، کل نیمه نخست سال ۱۴۰۳ در نظر گرفته شود، مجموع ارزش معاملات بورس اوراق بهادار تهران در این دوره نسبت به نیمه نخست سال ۱۴۰۲ حدود ۳۷/۸ درصد کاهش یافته است. در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ نیز بیشترین رشد ارزش معاملات در بورس اوراق بهادار تهران مربوط به بازار صندوق‌های قابل معامله با ۱۶/۶ درصد و بیشترین کاهش ارزش معاملات مربوط

جدول ۱۴. ارزش معاملات بازارهای مختلف بورس اوراق بهادار تهران در فصل تابستان و نیمه نخست سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ (هزار میلیارد ریال)

بازار	تابستان ۱۴۰۲	تابستان ۱۴۰۳	درصد تغییر تابستان ۱۴۰۳ به تابستان ۱۴۰۲	نیمه نخست سال ۱۴۰۲	نیمه نخست سال ۱۴۰۳	درصد تغییر نیمه نخست ۱۴۰۳ به نیمه نخست ۱۴۰۲
سهام	۲,۶۷۱/۳	۱,۳۱۸/۳	-۵۰/۶	۸,۱۹۴/۵	۲,۷۳۴/۲	-۶۶/۶
اوراق بدهی	۳۱۳/۷	۳۱۵/۴	+۰/۵	۵۸۵/۴	۶۵۹/۰	+۱۲/۶
مشترک	۶۱/۵	۶۶/۰	+۷/۴	۱۳۳/۵	۱۳۶/۰	+۱/۹
صندوق‌های قابل معامله	۱,۶۸۳/۰	۲,۳۱۱/۵	+۳۷/۳	۳,۶۸۳/۰	۴,۲۹۵/۱	+۱۶/۶
سرمایه‌گذاری حرفه‌ای*	-	۵/۱	-	-	۱۰/۹	-
مجموع	۴,۷۲۹/۴	۴,۰۱۶/۳	-۱۵/۱	۱۲,۵۹۶/۴	۷,۸۳۵/۱	-۳۷/۸

مآخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir>

* این بازار از سال ۱۴۰۲ آغاز به کار کرده و مانند بازارهای اصلی و فرعی بورس، یکی از بازارهای زیرمجموعه شرکت بورس تهران به شمار می‌رود که سهام شرکت‌های پروژه، صندوق‌های جسورانه و صندوق‌های خصوصی در آن عرضه می‌شوند.

نیمه نخست سال ۱۴۰۲ به ۲۲۳/۱ میلیون ریال در مدت مشابه سال ۱۴۰۳ افزایش یافته و رشدی بیش از نرخ تورم داشته است. در جدول ۱۵ حجم، دفعات و متوسط ارزش هر دفعه معامله در بازار بورس اوراق بهادار تهران به تفکیک انواع بازار در نیمه نخست سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ عنوان شده است.

حجم معاملات بورس اوراق بهادار تهران در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ به ۹۸۷/۰ میلیارد سهم یا ورقه رسید که حدود ۳۹/۵ درصد نسبت به مدت مشابه سال ۱۴۰۲ کاهش یافته است. همچنین تعداد دفعات معاملات در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ نسبت به دوره مشابه سال گذشته حدود ۶۰/۰ درصد کاهش یافته است. به موازات، متوسط ارزش هر دفعه معامله در بورس اوراق بهادار تهران از ۱۴۳/۵ میلیون ریال در

جدول ۱۵. حجم معاملات، دفعات معاملات و متوسط ارزش هر دفعه معامله در نیمه نخست سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳

بازار	حجم معاملات (میلیارد سهم یا ورقه)			دفعات معاملات (هزار دفعه)			متوسط ارزش هر دفعه معامله (میلیون ریال)		
	نیمه نخست ۱۴۰۲	نیمه نخست ۱۴۰۳	درصد تغییر	نیمه نخست ۱۴۰۲	نیمه نخست ۱۴۰۳	درصد تغییر	نیمه نخست ۱۴۰۲	نیمه نخست ۱۴۰۳	درصد تغییر
سهام	۱,۴۱۳/۷	۷۳۶/۲	-۴۷/۹	۷۵,۴۸۵/۵	۲۲,۷۵۶/۱	-۶۹/۹	۱۰۸/۶	۱۲۰/۲	+۱۰/۷
اوراق بدهی	۰/۶	۰/۷	+۱۲/۰	۶/۴	۶/۲	-۳/۵	۹۴,۷۱۶/۸	۱۰۳,۰۶۰/۰	+۸/۸
مشترک	۱۹/۰	۱۵/۱	+۲۰/۴	۲,۵۰۴/۶	۴,۳۶۳/۰	+۷۴/۲	۵۳/۳	۳۱/۲	+۴۱/۵
صندوق‌های قابل معامله	۱,۹۸۴/۴	۲,۲۸۸/۵	+۱۵/۲	۹,۷۵۷/۱	۷,۹۰۲/۶	-۱۹/۰	۳۷۷/۵	۵۴۳/۵	+۴۴/۰
سرمایه‌گذاری حرفه‌ای	-	۶/۶	-	-	۹۸/۰	-	-	۱۱۰/۹	-
جمع	۱,۶۳۱/۶	۹۸۷/۰	-۳۹/۵	۸۷,۷۵۳/۵	۳۵,۱۲۶/۱	-۶۰/۰	۱۴۳/۵	۲۲۳/۱	+۵۵/۴

مآخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir>

ریال در انتهای شهریورماه ۱۴۰۳ رسید، شاخص‌های کل و هم‌وزن در بورس اوراق بهادار تهران در این بازه شش ماهه به ترتیب ۴/۵ درصد و ۷/۴ درصد کاهش یافته‌اند، بیشتر بودن کاهش شاخص هم‌وزن از شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران حاکی از آن است که در نیمه نخست

ارزش بازار بورس اوراق بهادار تهران در انتهای شهریورماه سال ۱۴۰۳ با ۹/۴ درصد کاهش نسبت به انتهای سال ۱۴۰۲ به ۷۱,۹۵۴ هزار میلیارد ریال تقلیل یافت. همچنین ارزش بازار فرابورس ایران با ۳/۷ درصد کاهش نسبت به انتهای اسفندماه سال ۱۴۰۲، به ۲۳,۸۰۲ هزار میلیارد

واحد رسید. بیشتر بودن کاهش شاخص آزاد شناور نسبت به کاهش شاخص کل به معنی آن است که در نیمه نخست سال ۱۴۰۳، قیمت سهام شرکت‌هایی که شناوری سهام آنها بیشتر است، کاهش بیشتری یافته است. جدول ۱۶ اهم این آمار و ارقام را نشان می‌دهد

سال ۱۴۰۳ به طور متوسط شرکت‌های کوچکتر با کاهش قیمت سهام بیشتری نسبت به شرکت‌های بزرگتر مواجه شده‌اند. همچنین شاخص آزاد شناور^۱ بورس اوراق بهادار تهران در انتهای فصل دوم سال ۱۴۰۳ با ۶/۵ درصد کاهش نسبت به انتهای اسفند سال ۱۴۰۲، به ۲,۶۶۵ هزار

جدول ۱۶. تحولات برخی از شاخص‌های بورس اوراق بهادار تهران در نیمه نخست سال ۱۴۰۳

ارزش بازار (هزار میلیارد ریال)	شاخص کل هم‌وزن (هزار واحد)	شاخص کل (هزار واحد)	شاخص مالی (هزار واحد)	شاخص صنعت (هزار واحد)	شاخص آزاد شناور (هزار واحد)
۷۱,۹۵۴	۶۸۸	۲,۰۹۷	۱,۸۳۱	۱,۹۹۶	۲,۶۶۵
۷۹,۴۰۸	۷۴۳	۲,۱۹۵	۱,۹۱۸	۲,۰۹۰	۲,۸۵۱
-۹/۴	-۷/۴	-۴/۵	-۴/۵	-۴/۵	-۶/۵

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir>

گرفت. در این مدت هیچ گونه تأمین مالی از طریق عرضه اولیه و پذیره نویسی انجام نگرفت. جدول ۱۷ جزییات روش‌های مختلف تأمین مالی شرکت‌های بورسی را در نیمه نخست سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ با هم مقایسه می‌کند.

شرکت‌های حاضر در بورس اوراق بهادار تهران از ابتدای سال تا انتهای شهریورماه سال ۱۴۰۳ معادل ۱,۶۷۷/۰ هزار میلیارد ریال تأمین مالی انجام دادند که حدود ۸۷/۹ درصد آن از طریق افزایش سرمایه (مطالبات و آورده نقدی یا اندوخته‌ها و سود انباشته)، ۹/۲ درصد آن از طریق انتشار اوراق بدهی و ۲/۸ درصد آن از طریق اوراق اختیار فروش تبعی صورت

جدول ۱۷. روش‌های تأمین مالی شرکت‌های حاضر در بورس اوراق بهادار تهران (هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر نیمه نخست ۱۴۰۳ به نیمه نخست ۱۴۰۲	نیمه نخست ۱۴۰۳		نیمه نخست ۱۴۰۲		
	سهام از کل (درصد)	ارزش	سهام از کل (درصد)	ارزش	
۱۲۸/۵	۱۰۰/۰	۱,۶۷۷/۰	۱۰۰/۰	۷۳۴/۰	جمع کل
۱۷۱/۶	۸۷/۹	۱,۴۷۴/۵	۷۴/۰	۵۴۲/۹	افزایش سرمایه (به جز تجدید ارزیابی و صرف سهام)
-۱۰۰/۰	۰/۰	۰/۰	۱/۹	۱۴/۱	عرضه اولیه
۷۷/۶	۹/۲	۱۵۴/۸	۱۱/۹	۸۷/۱	انتشار اوراق بدهی
-۴۷/۰	۲/۸	۴۷/۶	۱۲/۲	۸۹/۹	انتشار اوراق اختیار فروش تبعی

مأخذ: شرکت بورس اوراق بهادار تهران، مدیریت آمار و اطلاعات، گزارش تفصیلی ماهانه بازار، شهریورماه ۱۴۰۳

۱. شناوری سهام یک شرکت نشان‌دهنده آن بخش از سهام شرکت است که توسط معامله‌گران کوتاه‌مدت خرید و فروش می‌شود. به عبارت دیگر، آن بخش از سهام شرکت که در مالکیت سهامداران بلندمدت، عمده و شرکت‌های بزرگ نیست. افزایش شناوری سهام شرکت‌ها در بازار سرمایه منجر به کاهش دستکاری قیمت، کاهش ریسک نقدشوندگی سهام و کاهش حباب قیمتی در بازار می‌شود. شاخص آزاد شناور بازار بورس اوراق بهادار تهران، تغییرات ارزش شرکت‌ها در این بازار را بر وزن درصد سهام شناور آنها محاسبه می‌کند.

۹. سایر تحولات

حمایت اجتماعی در برنامه ششم توسعه کشور، نرخ فقر متوسط نیز در ایران روندی فزاینده دارد، به نحوی که از حدود ۲۰ درصد در سال ۱۳۹۶ به ۳۰/۴ درصد در سال ۱۴۰۰ رسیده است. باید توجه داشت که کنترل تورم از طریق سیاست پولی مناسب اگرچه شرط لازم برای بهبود شرایط رفاهی ایرانیان در دهک‌های کم‌درآمدتر است، اما شرط کافی محسوب نمی‌شود. در این زمینه علاوه بر بزرگ کردن تولید (کیک) اقتصاد، باید نسبت به رفع هر گونه رانت اقتصادی و فساد توجه ویژه داشت. برای مثال اجرای سیاست‌هایی از قبیل کنترل مقداری ترانزنامه بانک‌ها اگرچه می‌تواند کاهش نرخ رشد نقدینگی و نرخ تورم را به همراه داشته باشد، اما تا زمانی که رانت نرخ بهره واقعی منفی وجود داشته باشد، دسترسی عادلانه و بهینه به منابع محدود در اقتصاد را محدود کرده و با اعطای رانت به کسانی که به این منابع دسترسی دارند، تشدیدکننده نابرابری خواهد بود. به همین دلیل توصیه می‌شود که همچون عمده کشورهای دنیا، سیاست پولی از طریق نرخ بهره رقابتی اعمال شود و نه ابزارهای غیرمتعارفی همچون کنترل مقداری ترانزنامه بانک‌ها. با همین استدلال، هر گونه توزیع رانت اقتصادی دیگر، از قبیل اعطای زمین و مسکن ارزان قیمت در قالب تعاونی‌های مسکن از محل منابع عمومی، تخصیص ارز با نرخ‌های پایین‌تر از بازار آزاد، اعطای انواع مجوزهای انحصاری و نیمه انحصاری، انواع واگذاری‌های غیررقابتی و موارد مشابه بسیار دیگر، در عمل تشدیدکننده نابرابری و گسترش دهنده فقر در اقتصاد خواهند بود.

در واپسین روزهای تابستان سال جاری گزارش مرکز آمار از وضعیت درآمد و مخارج خانوارها در سال ۱۴۰۲ منتشر شد. بر این اساس و طبق معیار ضریب جینی، وضعیت نابرابری درآمد که در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ اندکی بهبود یافته بود، در سال ۱۴۰۲ مجدداً تشدید شده و ضریب جینی کل کشور از ۳۸۷۷/۰ واحد در سال ۱۴۰۱ به ۳۹۷۹/۰ واحد در سال ۱۴۰۲ افزایش یافت. ثروتمندترین دهک در میان خانوارهای شهری در سال ۱۴۰۲ حدود ۱۲/۵ برابر فقیرترین دهک خانوارهای شهری خرج کرد، در حالی که این نسبت در سال ۱۴۰۱ معادل ۱۱/۱ برابر بود. احتمالاً عامل اصلی این نابرابری، رشد قابل توجه قیمت مسکن و هزینه اجاره آن بوده که فشار قابل توجهی را متوجه اقشار ضعیف جامعه می‌کند. سهم مخارج مسکن از مخارج خانوارهای شهری که در سال ۱۴۰۱ حدود ۳۸ درصد بود، در سال ۱۴۰۲ از ۴۲ درصد نیز فراتر رفت. این نسبت در سال‌های اخیر روندی صعودی داشته، به نحوی که در سال ۱۳۸۸ تنها ۳۱/۲ درصد از مخارج خانوارهای شهری معطوف به هزینه مسکن بود. در سال ۱۴۰۲ به طور متوسط خانوار شهری ایرانی حدود ۶۷/۳ درصد از مخارج خود را صرفاً به خوراک و مسکن اختصاص داد. در مقام مقایسه، این نسبت در اتحادیه اروپا در سال ۲۰۲۰ حدود ۴۹/۸ درصد و در آمریکا در سال ۲۰۲۳ معادل ۴۵/۸ درصد بوده است.

طبق گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس با عنوان «ارزیابی سیاست‌های

۱. نکات کلیدی

- طبق گزارش بانک مرکزی، رشد اقتصادی در فصل نخست سال ۱۴۰۳ معادل مثبت ۳/۲ درصد بوده که نزدیک به یک سوم آن (حدود ۳۱ درصد)، از رشد قابل توجه ۹/۵ درصدی بخش نفت در این مدت نشأت گرفته است. البته رشد بخش نفت در بهار امسال از همه فصل‌های سال قبل کمتر بوده است و کاهش رشد اقتصادی از محل کاهش رشد این بخش در فصل‌های پیش رو دور از انتظار نیست. کل تولید نفت خام کشور در ماه اوت ۲۰۲۴ به ۳/۳ میلیون بشکه در روز رسیده که نسبت به ماه مشابه سال قبل، رشد ۷/۷ درصدی را نشان می‌دهد. مصرف خصوصی و تشکیل سرمایه ثابت ناخالص نیز در بهار ۱۴۰۳ رشد‌های به ترتیب ۷/۰ درصدی و ۴/۶ درصدی را به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ تجربه کرده‌اند. با این حال مصرف دولتی به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ در این مدت با انقباض ۷/۳ درصدی مواجه شده است.
- در فصل بهار سال ۱۴۰۳، نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر با کاهش ۵/۰ درصدی نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۲، به ۷/۷ درصد رسیده است. در این مدت سهم بیکاری افراد دارای تحصیلات دانشگاهی از کل بیکاری کشور به حدود ۴۳/۰ درصد رسیده که نسبت به فصل بهار سال ۱۴۰۲ افزایش حدود ۲/۲ واحد درصدی داشته است.
- نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده که در فروردین ۱۴۰۳ به زیر ۴۰ درصد رسیده بود، به روند کاهشی خود در بهار و تابستان امسال نیز ادامه داد و در شهریور ۱۴۰۳ به ۳۴/۲ درصد فروافتاد که کمترین نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده از سال ۱۴۰۰ به این سو محسوب می‌شود. نرخ تورم سالانه تولیدکننده نیز به عنوان متغیر پیش‌ران نرخ تورم مصرف‌کننده در پایان بهار امسال به زیر ۳۰ درصد فروافتاد و سپس در تیرماه امسال به ۲۹/۰ درصد رسید. کاهش نرخ تورم سالانه تولیدکننده به زیر ۳۰ درصد از پایان بهار امسال به این سو در حالی رخ داده که در سال ۱۴۰۰ محدوده بالای ۸۰ درصد را تجربه کرده بود.
- در نیمه نخست سال ۱۴۰۳، صادرات کالایی کشور به لحاظ وزنی و ارزشی به ترتیب با افزایش ۳/۵ درصدی و ۶/۵ درصدی و واردات کالایی کشور به لحاظ وزنی و ارزشی به ترتیب با افزایش حدود ۲/۸ درصدی و ۶/۶ درصدی همراه بوده است. به این ترتیب کسری تراز تجاری گمرکی کشور در این دوره نسبت به دوره مشابه سال قبل تشدید شده است.
- اگرچه تابستان ۱۴۰۳ نیز مانند فصل بهار آستان تحولات سیاسی داخلی و بین‌المللی مهمی بود، اما به طور کلی بازار آزاد ارز ایران در تابستان امسال در مقایسه با فصل بهار شاهد نوسان کمتری بود. میانگین قیمت دلار آمریکا در برابر ریال ایران در تابستان سال جاری حدود ۵۹۳ هزار ریال بود که نسبت به میانگین ۶۱۱ هزار ریالی آن در بهار امسال حدود ۳ درصد کاهش و نسبت به میانگین ۴۹۳ هزار ریالی آن در تابستان سال ۱۴۰۲ حدود ۲۰ درصد افزایش نشان می‌دهد.
- نقدینگی به عنوان یکی از مهمترین متغیرهای پولی در پایان بهار سال ۱۴۰۳ به ۸۳،۵۳۹/۹ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به زمان مشابه سال گذشته ۲۶/۸ درصد و نسبت به پایان سال ۱۴۰۲ معادل ۶/۰ درصد رشد کرده است. نرخ رشد متوسط ماهانه نقدینگی در سه ماهه اول سال جاری تقریباً به ۲ درصد رسیده که متناسب با سقف تعیین شده برای رشد ترازنامه بانک‌ها است. مجموع سهم پول، سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز و سپرده‌های کوتاه‌مدت از کل نقدینگی در پایان خرداد امسال به بیش از ۵۵ درصد رسیده که همچنان از عدم تمایل نسبی افراد به سرمایه‌گذاری در قالب سپرده‌های بلندمدت حکایت دارد.
- پایه پولی در پایان خرداد امسال به ۱۱،۱۳۰/۳ هزار میلیارد ریال رسید. در بین اجزای پایه پولی، خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی در خرداد ۱۴۰۳ نسبت به زمان مشابه سال قبل از آن بیش از ۶ برابر شده که دلیل اصلی آن تغییر نرخ تسعیر ارز بوده است. سهم خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی از رشد یک ساله ۲۳/۳ درصدی پایه پولی در پایان بهار ۱۴۰۳ اگرچه معادل ۱۷۸/۰ واحد درصد گزارش شده، اما در صورت محاسبه معادل دلاری این متغیر با نرخ ارز موزون پایان سال ۱۴۰۲، خالص دلاری این دارایی‌ها نه تنها افزایش نیافته، بلکه در دوره یک ساله مورد بررسی حتی حدود ۳۰ درصد کاهش یافته است. بنابراین باید اذعان کرد که بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی در پایان خرداد ۱۴۰۳ با نرخ رشد سالانه ۷/۰ درصدی و سهم از رشد ۳۰/۵ واحد درصدی از رشد سالانه پایه پولی، به عنوان عامل اصلی رشد پایه پولی در دوره یک ساله مورد بررسی ایفای نقش کرده است.
- در پنج ماهه نخست سال ۱۴۰۳، تحقق مصارف عمومی دولت (هزینه‌های جاری و عمرانی و تملک دارایی‌های مالی) نسبت به رقم مصوب قانون بودجه حدود ۷/۱ واحد درصد بیشتر از تحقق منابع عمومی (درآمدهای عمومی و واگذاری‌های دارایی‌های سرمایه‌ای و مالی) بوده تا تراز شکلی بودجه دولت در این مدت کسری ۷۵۵/۰ هزار میلیارد ریالی داشته باشد. با توجه به این که هزینه‌های جاری در این مدت حتی ۱۵/۸ درصد بیشتر از رقم مصوب تحقق داشته، تحقق ۸۱/۵ درصدی درآمدهای عمومی منجر به ثبت کسری ۳،۶۳۸/۷ هزار میلیارد ریالی تراز عملیاتی در پنج ماهه نخست سال ۱۴۰۳ شده است. به لطف صادرات قابل توجه نفتی در این مدت، حدود ۲،۷۸۰/۰ هزار میلیارد ریال از این کسری از محل خالص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای جبران شده است. طبیعتاً برای جبران بقیه این کسری و همچنین تأمین مخارج مربوط به تملک دارایی‌های مالی، دولت عمدتاً به انتشار اوراق بدهی متکی بوده است. از مجموع اوراق بدهی دولتی منتشر شده در حراج‌های هفتگی بانک مرکزی در نیمه نخست سال ۱۴۰۳ (معادل ۱،۶۹۰/۰ هزار میلیارد ریال)، حدود ۱،۵۵۶/۷ هزار میلیارد ریال آن فروش رفته که با لحاظ فروش اوراق با کسر از قیمت، تأمین مالی کسری بودجه دولت از این محل معادل ۱،۴۷۴/۴ هزار میلیارد ریال بوده است.
- شاخص‌های کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در پایان شهریورماه ۱۴۰۳ نسبت به پایان سال ۱۴۰۲ به ترتیب حدود ۴/۵ درصد و ۱۳/۵ درصد کاهش یافته‌اند. همچنین با خروج سهامداران خرد و کاهش دامنه نوسان در نیمه نخست سال ۱۴۰۳، ارزش معاملات در بورس اوراق بهادار تهران حدود ۳۷/۸ درصد نسبت به دوره مشابه سال گذشته تنزل داشته است.
- وضعیت نابرابری درآمد در ایران که در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ و طبق معیار ضریب جینی اندکی بهبود یافته بود، در سال ۱۴۰۲ مجدداً تشدید شده و ضریب جینی کل کشور از ۳۸۷۷/۰ واحد در سال ۱۴۰۱ به ۳۹۷۹/۰ واحد در سال ۱۴۰۲ افزایش یافته است. ثروتمندترین دهک در میان خانوارهای شهری در سال ۱۴۰۲ حدود ۱۲/۵ برابر فقیرترین دهک خانوارهای شهری خرج کرده، در حالی که این نسبت در سال ۱۴۰۱ معادل ۱۱/۱ برابر بوده است. شایان ذکر است که متوسط سهم مخارج مسکن خانوارهای شهری از حدود ۳۱ درصد در سال ۱۳۸۸ به بیش از ۴۲ درصد در سال ۱۴۰۲ افزایش یافته است.

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران | تابستان ۱۴۰۳

تهیه شده در مرکز تحقیقات اقتصادی بانک خاورمیانه

کارشناسان: حسین سلطان آبادی، آرین آقابییگی، یاسر پاکدامن، باقر قاضی

طراح گرافیک: حنا نیا زمند

ساختمان ادارات مرکزی بانک خاورمیانه

تهران، خیابان احمد قصیر (بخارست)، نبش خیابان پنجم

تلفن: ۴۲۱۷ ۸۰۰۰ فکس: ۹۱۲۱ ۲۳۸۳

کدپستی: ۱۵۱۳۶۴۵۷۱۷ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۴۴۴۵

www.middleeastbank.ir info@middleeastbank.ir